

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ ANA BİLİM DALI

AHİLİKTE PEYGAMBER TASAVVURU

Yüksek Lisans Tezi

Rumeysa ÖZDEMİR

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (İSLAM TARİHİ)
ANA BİLİM DALI

AHİLİKTE PEYGAMBER TASAVVURU

Yüksek Lisans Tezi

Rumeysa ÖZDEMİR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (İSLAM TARİHİ)
ANA BİLİM DALI

AHİLİKTE PEYGAMBER TASAVVURU

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN

Tez Jürisi Üyeleri

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
....Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN....
....Prof. Dr. İbrahim SARIÇAM....
...Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK...
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi: 16/12/2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Rumeysa ÖZDEMİR

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	5
ÖNSÖZ.....	8
KISALTMALAR.....	10
GİRİŞ.....	11

Birinci Bölüm

TÜRKLERİN PEYGAMBER TASAVVURU

I. İSLAM ÖNCESİ TÜRKLERİN PEYGAMBER TASAVVURU.....	14
II. MÜSLÜMAN TÜRKLERİN PEYGAMBER TASAVVURU.....	15
A. Müslüman Türkler İçin Hz. Muhammed.....	18

İkinci Bölüm

FÜTÜVVET VE AHİLİK

I. FÜTÜVVET.....	22
II. AHİLİK.....	25
III.FÜTÜVVET VE AHİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ, BENZERLİK VE FARKLILIKLAR.....	28
IV. AHİLİĞİN KAYNAĞI.....	30

V. FÜTÜVVETNÂME.....	30
VI. AHİLİK KURUMUNUN TARİHİ GELİŞİMİ.....	31
VII. AHİ EVRAN.....	34

Üçüncü Bölüm

FÜTÜVVETNÂMELERDE PEYGAMBERLER

I. PEYGAMBER TASAVVURU.....	36
II. FÜTÜVVETNÂMELERDE GEÇEN PEYGAMBERLER.....	39

Dördüncü Bölüm

FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ. MUHAMMED

I. FÜTÜVVETNÂMELERDEKİ HZ. MUHAMMED TASAVVURU.....	51
A. Şefaat Anlayışı.....	53
B. Hz. Muhammed'in Diğer Peygamberler Arasındaki Üstünlüğü....	55
II. FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ. MUHAMMED SEVGİSİ.....	57
A. Hz. Muhammed İçin Kullanılan Sıfatlar.....	60
III. HZ. MUHAMMED'E VE ONUN SÜNNETİN VERİLEN ÖNEM.....	61
IV. FÜTÜVVET ERKÂNININ HZ. MUHAMMED'LE OLAN İLGİSİ.....	69

V. FÜTÜVVETNÂMELERDE VARLIK ANLAYIŞINDA HZ. MUHAMMED KISSALARI.....	72
A. Hz. Muhammed'in Nurunun Yaratılması.....	72
B. Ruhların Yaratılması.....	74
C. Hz. Muhammed'in (sav) Nübüvveti.....	74
D. Cebrail'in Hz.Muhammed'i Tıraş Etmesi	75
VI. FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ.MUHAMMED'İN HAYATI HAKKINDA VERİLEN BİLGİLER.....	77
VII. FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ. MUHAMMED'İN SOYU VE AİLESİ HAKKINDA VERİLEN BİLGİLER.....	78
VIII.FÜTÜVVETNÂMELERDE EHL-İ BEYT.....	78
IX. FÜTÜVVET-AHİLİK GELENEĞİNDEKİ HZ. MUHAMMED TASAVVURUNUN ŞİİLİK VE ALEVİLİKLE İLİŞKİSİ.....	83
SONUÇ.....	88
ÖZET.....	90
ABSTRACT.....	91
KAYNAKLAR.....	92

ÖNSÖZ

Ahilik Türk toplumuna yön vermiş olan çok önemli bir kurumdur. Topluma bu kadar tesir etmiş olan bir kurumun hangi yönleriyle tesir ettiğini ortaya koymak gerekmektedir. Biz araştırmamızda Ahilikteki peygamber tasavvurunu ortaya koyma gayret ve niyetinde olduk.

Tezimizi oluştururken öncelikle peygamber tasavvurunu Türkler açısından değerlendirdik. Türklerdeki peygamber tasavvurunu da Türklerin İslam dinine girmeden önceki peygamber tasavvuru ve Türklerin İslam dinine girdikten sonraki peygamber tasavvuru diye iki bölümde inceledik. Genel bir peygamber anlayışından sonra özel olarak Müslüman Türklerin Hz. Muhammed tasavvurunu ele aldık. Daha sonra ana konumuz olan "Ahilikte Peygamber Tasavvuru"nu ortaya koymak için öncelikle "Ahilik", "Fütüvvet" ve "Fütüvvetnâme" kavramlarının açıklamalarını verdik. Bundan sonra Ahiliğin kurucusu kabul edilen Ahi Evran'ı tanıtip Ahiliğin tarihi gelişimini izah etmeye çalıştık.

Bütün bu bilgiler verildikten sonra Ahilikteki peygamber tasavvurunu irdeledik. Arkasından fütüvvetnâmelerde geçen peygamberler ve onlar hakkında verilen bilgileri ortaya koymaya gayret gösterdik. Genel peygamber tasavvurundan sonra özelde Hz. Muhammed (sav)tasavvuruna odaklandık. Hz. Muhammed tasavvuru, Hz. Muhammed sevgisi, Hz.Muhammed'e ve onun sünnetine verilen önem, Ehl-iBeyt'e bakış, fütüvvet erkânı-Hz. Muhammed ilişkisi, fütüvvetnâmelerde geçen Hz.

Muhammed kıssaları ve onun hayatıyla ilgili verilen bilgiler tezimizde üzerinde durulan konular olmuştur.

Bu şekilde tezimizde "Ahilikteki Peygamber Tasavvuru"nu genelde bütün peygamberler, özelde Hz. Muhammed anlayışı ile tamamlamış olduk. Bu süreçte tez konusu seçiminden araştırma ve yazmaya kadar her konuda desteklerini esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN'e, Kırşehir Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Kazım CEYLAN ve çalışanlarına, her daim yanımda olan eşim Veysel ÖZDEMİR, ailem ve dostlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Rumeysa Özdemir

2015

KISALTMALAR

Bil.	: Bilimler
Er. T.	: Erişim Tarihi
F.C.S.	: Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık
İVY.	: İlahiyat Vakfı Yayınları
T.a.İ.	: Tuhfat al-İhvan
T.a.V.	: Tuhfat al-Vasâya
Y.a.y.	: Yazar Adı Yok
Ybof	: Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme

GİRİŞ

Ahilik kurumu kaynağını fütüvvet hareketinden almaktadır. Fütüvvetin Türkler tarafından benimsenip içine de Türklere has faktörlerin girmesi ile Ahilik kurumu ortaya çıkmıştır. Ahilik kurumu ahlakî kuralları olan, toplumun ahlakını üst seviyeye taşımaya çalışan, üretimi artırmayı hedefleyen, gerektiğinde ülke savunmasında yerini alan, insanların sosyalleşmesine katkı sağlayan ve toplumu canlı tutan bir esnaf teşkilatıdır.

Ahiliğe girmenin, ahi olarak kabul edilmenin çeşitli şartları vardır. Bu şartları yerine getirdiğini düşünenler sınava tâbi olup bu sınav sonucuna göre kabul edilebilirler. Bu şartın altına girdikten sonra da ahi olarak kalabilmek için bu kurallar geçerli ve kalıcıdır. Böylece kurullarla kurumsal bir kimlik kazanmış olan Ahilik, toplumun ahlakî dinamiklerinin oluşmasında büyük rol sahibi olmuştur.

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Tezimin konusu "Ahilikte Peygamber Tasavvuru"dur. Ahilik üzerine birçok araştırma yapılmış ve çeşitli yönleri ortaya konmuştur; ancak özellikle Ahilikteki peygamber tasavvuru bir çalışmanın temel konusu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Çalışmamız bu boşluğu doldurma gayret ve niyetindedir.

Ahilik toplumu şekillendirip ona yön veren çok önemli bir kurumdur. Şüphesiz toplumu etkileyen hatta inşâ eden bu yapının "Peygamber" kavramına nasıl baktığı, genel olarak peygamberlerin, özel olarak Hz. Muhammed'in (sav) bu kurum

tarafından nasıl algılandığı çok önemlidir. Ahilerin peygambere ve peygamberlik kurumuna bakışını bilmeden Ahilik de tam anlamıyla tanınmaz. Ahiliği gerçek manasıyla tanımak ve tanıtmak istiyorsak Ahilikteki peygamber tasavvurunu çözümlenmemiz gerekmektedir. Çünkü İslam'ın iman esaslarından biri olan "peygamberlere iman" esasının toplum tarafından nasıl algılandığı, bu algıda Ahiliğin katkısının ortaya çıkması, toplumu geniş bir perspektiflegörmek için gereklidir. Bu sebeple tezimizin konusu "Ahilikteki Peygamber Tasavvuru"dur.

Tezimizin amacı Ahilikte, Hz. Muhammed'e olan sevgi ve saygının ne denli büyük olduğunu, onun Allah'tan sonraki en önemli değer olduğunu, ahiler için model olduğunu ve Ahiliğin en önemli tamamlayıcı unsurlardan biri olduğunu, Ahilik her ne kadar Şiîlikle bağlantılı gibi görünse de Ahilikteki Hz. Muhammed tasavvurunun Ehl-i Sünnetin peygamber tasavvuruyla örtüştüğünü ortaya koymaktır.

Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Araştırmamızda öncelikle bilimsel ilkeler gereği tarafsız bir tutum izlemeye çalıştık. Farklı görüşler ortaya koyan araştırmacıların görüşlerini olduğu gibi verdik. Tezimizi çalışırken verilere geniş bir perspektiften bakmaya gayret ettik. Ortaya konan görüşlere, açıklamalara ve betimlemelere araştırmamızda yer verip, bu görüşlerden yola çıkarak sonuca ulaşmaya çalıştık.

Ahiliğin kaynağını aldığı fütüvvet hareketinin bir nevi tüzükleri olan fütüvvetnâmeler, Ahiliğin de tüzükleri olmuş ve ahiliği beslemiştir. Dolayısıyla ahi fütüvvetnâmeleri, ahi şecereleri, ahi icâzetnâmeleri ve bu eserleri incelemiş araştırmacıların eserleri araştırma zemininizi oluşturmuştur. Bu konu ile ilgili

akademik çalışmalar yapan Mehmet Saffet Sarıkaya'nın üzerinde çalıştığı Fütüvvetnâme-i Cfer Sadık, Abdülbaki Gölpınarlı'nın incelediği Tuhfat al-Vasy, Müellifi Meçhul Fütüvvetnâme, Necm-i Zerkûb'un Ftvvetmesi, Slem'i'nin yazdığı, Süleyman Ateş'in tercüme ettiği Tasavvufta Fütüvvet, Ahi Evran'ın yazdığı Tabsıra'yı içinde barındıran Mikail Bayram'ın tercüme ettiği Ahi Evren-Tasavvufi Düşüncenin Esasları bu kaynaklardan birkaçıdır. Ortaya konan görüşleri, analizleri bir araya getirerek sonuca ulaştığ.

Tezimizi yazarken genellikle fütüvvetnâme sahibi ahinin ya da başka ifadeyle fetn sözlerini naklen iletmeyi tercih ettik. Bunun yanında kavramları açıklarken daha önce bu konuda araştırma yapmış bazı yazarların görüşlerine de yer verdik.Böylece Ahilikteki peygamber tasavvurunu ve Hz. Muhammed tasavvurunu ortaya koymaya alıştığ. Çalışmamıza Ahilik hakkında bilgi verip Ahiliği tanıtan kavramları tanımlayarak başlıyoruz.

Birinci Bölüm

TÜRKLERİN PEYGAMBER TASAVVURU

İSLAM ÖNCESİ TÜRKLERİN PEYGAMBER TASAVVURU

Nübüvvet Sünnetullah'ın bir tezahürü olan evrensel bir kurumdur. Allahu Tealâher topluma bir peygamber gönderdiğini Kur'an-ı Kerim'de bildirmiştir.¹Türkler için de peygamber gönderildiği düşünülmektedir. Bunun en açık ifadesi kavramlardır. Türkler ile ilgili olarak bir yandan resul, nebi ve peygamber gibi Arapça, Farsça kavramları kullanırken bir yandan başçı (önder), kılavuz, okucu (davetçi), savcı (haberci, aracı), tildem (hatip), yalvaç (elçi/haberci), yolcu (doğru yolu gösteren), elçi (resul), kam gibi kendi dillerinden kavramlar geliştirmişlerdir. Bunlar Türklerin nübüvvet ve Hz. Peygamber algısının en önemli işaretlerindedir.²

Son dönem Osmanlı âlimlerinden Abdizâde Hüseyin Hüsameddin Efendi (D.1869-Ö.1939), Türklerin kadîm diyanetlerinin *tevhid-i İlâhi* esasına üzerine kurulmuş olduğunu ve bu esasın tekrar ve takviye için Türklerden peygamber geldiğini söyleyerek Türklerde İslam öncesinde tevhid anlayışının, peygamber kurumunun olduğunu ifade etmektedir. Hüsameddin Efendi Türk asıllı yirmi dört peygamberin adını şöyle vermektedir: *Amin, Umid, Barah, Tahım, Cusan, Harkıl, Duvil, Savıs, Sakun, Salahk, Tamir, Anuh, Ğadat, Katın, Keduk, Laycu, Narun, Hamun, Hıcah,*

¹ Kur'an-ı Kerim, Nahl Sûresi, 36. Ayet

² Seyfettin Erşahin, *Türk Tarih Literatüründe Hz. Muhammed*, Yayınlanmamış Eser, Ankara 2014, s.19; Osman Yıldız, *Orta Türkçe Metinlerde "Peygamber" Terimiyle Anlamdaş (Synonyme) Türkçe Kökenli Terimler*, S. D. Ü. İlahiyat Fak. I. Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğleri, 20-21 Nisan, Isparta 1998, s. 325-336.

*Hicil, Hemidun, Yasan, Yavik ve Yahur.*³Hüsameddin Efendi bunları saydıktan sonra söz konusu nebilerin Türk tarihindeki yeri ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

*"Türkler bu gibi kurtarıcı hadiler, yardım edici müridler sayesinde ilâhi vahdaniyete asırlarca inanmış, mümin, muvahhit olarak bütün Asya'ya mutlak hakim olmuşlardı. Sonra Asur, Mısır ve Hint ile münasebette bulunarak onları taklit etmiş oldukları cihetle fitrî ahlakları, millî hissiyatları yaralanmış, Sâbiiliği yani yıldızlara tapmayı kabul etmişler ve çok geçmeden millî mevcûdiyetleri vahim değişikliklere mâruz olarak yekdiğerinden ayrılıp bölük bölük olmuşlardır."*⁴

O, bu itikâdın peşinden giden Türklerin maddi ve manevi bakımdan zillete düştüğünü ancak Cenab-ı Hakk'ın inâyeti ile tekrar nübüvvet kurumuna kavuşup tevhid yoluna girdiklerini ifade etmiştir.⁵

II. MÜSLÜMAN TÜRKLERİN PEYGAMBER TASAVVURU

İslam dini, Türklerle İran üzerinden geldiğinden dinin bazı temel kavramları Arapça olarak değil de Farsça olarak dilimize girmiştir. Namaz, abdest, oruç gibi. Peygamber de bunlardan biridir.⁶Farsça bir kelime olan Peygamber kavramı, Arapça'da Rasul, Mürsel ve Nebî kavramlarıyla ifade edilir. Rasul ve Mürsel, yeni bir kitap ve yeni bir şeriatla insanlara gönderilen peygambere denilir; Nebî ise, Allah'ın emir ve

³Erşahin, s.21-22'den naklen; Abdi-Zâde Hüseyin Hüsameddin Efendi, *Amasya Tarihi*, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul, 1329, c.II, s.56-61.

⁴Erşahin, s.21-22'den naklen; Amasya Tarihi, c.II, s.61.

⁵Erşahin, s.21-22'den naklen; Amasya Tarihi, c.II, s.63-64.

⁶Ali Akpınar, *Peygamber Anlayışları*, www.aliakpinar.net, (Erişim Tarihi: 05/05/2015)

yasaklarını haber veren, önceki bir peygamberin kitap ve şeriatını ümmetine bildirmeye görevli olan peygamberdir.⁷

İslam'a göre Peygambere iman, temel iman esaslarından biridir.Yüce Allah bütün müslümanlara peygamberlerin aralarında ayırım yapmadan inanmayı farz kılmıştır. (Bakara, 285; Nisa, 150-151)

Peygamberler, Allah'ın dinini olduğu gibi insanlara ulaştıran, anlatan ve dinin nasıl yaşanacağını hayatıyla gösteren kimselerdir. Beşerdirler.İlk peygamber Hz. Adem (as), son peygamber Hz. Muhammed(sav)'dir.

Peygamberlik kesbî değil vehbîdir. Başka bir ifade ile çalışmakla elde edilemez, Yüce Allah'ın seçtiği bazı kullarına vergisidir.⁸Onlar da bizim gibi insandır.Bizim gibi yeme, içme, cinsi arzu, gülme, konuşma, üzülme, yorulma, evlenip çocuk sahibi olma, hastalık, ölüm gibi özelliklere sahiptir.⁹

Maddi ve manevi bakımlardan ağır bir yük olan peygamberlik görevi Maturidîlere göre sadece erkeklere verilmiştir. Hz. Meryem gibi bazı kadınlar ilâhi kitap ile karşılaşmışlarsada bu peygamberlik olarak tezahür etmemiştir. Ancak Eş'arilere göre kadınlardan da peygamber olabilir. Onlara göre Meryem, Asiye, Sara, Hacer ve Ümm-ü Musa birer peygamberdir.¹⁰

⁷ Ahmet Saim Kılavuz, "Akaid Bölümü", *İlmihal I -İman ve İbadetler-*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2009, s. 106.

⁸ İlmihal I.,TDV Yay.,s.107

⁹ Bkz. Enbiya, 8; Al-i İmran, 144.

¹⁰ Ethem Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikâdî İslam Mezhepleri*, İzmir İVY., İzmir 2004, s.76. ; İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*, Haz. Sabri Hizmetli, Umran Yay., Ankara 1981, s. 72.

Mucize peygamberliğin ispatlarındandır. Mucize peygamber olan kişinin, akılların alamayacağı bir olayı Allah'ın kudreti ile göstermeyi başarmasıdır.¹¹ Cenab-ı Hak peygamberlerini âsânın ejderha olması, ölüyü diriltmek, ateşin yakmaması gibi tabiat kanunlarını bir süreliğine askıya alan birtakım mucizelerle desteklemiştir.

Peygamberlerin sıfatları şunlardır: Sıdk (doğruluk), emanet, fetanet, ismet, tebliğ-i şeriat.¹² Görevleri iki yönlüdür: Bir yönüyle Allah'a karşı kulluk görevi, O'nun elçisi olmak, verdiği emaneti yerine ulaştırmak; insanlara karşı da Allah'ın emirlerini ve yasaklarını onlara bildirme görevleri vardır.¹³ Bu bağlamda peygamberlerin görevleri şunlardır: Tebliğ, beyan, davet, tâlim, tezkiye.¹⁴

Müminlerin peygamberlere karşı görevleri de şunlardır:

İman: Kur'an-ı Kerim'de imanın şartlarından olarak peygamberlere genel (icmâlî) iman yanında Hz. Muhammed'e de özel olarak (tafsîlî) iman emredilmektedir.

İtaât ve İttibâ: İstek, irade ile emre uymak demek olan itaât imanın tabii bir sonucudur. İttibâ, uymak, ardından gitmek, sünnetine tâbi olmak, ahlakı ile ahlaklanmak, örnek almak demektir. İtaatin gereği ittibâdır.

Muhabbet/ Sevgi: Sevgi sıralamasında Allah ve Peygamber en önde olmalıdır. Kur'an şöyle buyurmaktadır: "De ki eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, kazandığınız mallarınız, kesâta uğramasından korktuğunuz bir

¹¹ İlmihal I., TDV Yay., s.113-114.

¹² Açıklamaları için bkz: Ömer Nasuhî Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, Semerkand Yay., İstanbul 2002, s. 38

¹³ Hüseyin Atay, *Kur'an'da İman Esasları*, Atay Yayınevi, Ankara 1998, s.107-111.

¹⁴ İslam Dininin Temel Kaynakları, Edit. Ahmet Nedim Serinsu, Anadolu Üniv. AÖF., Eskişehir 1999, s.137- 138

ticaret ve çok hoşunuza giden evler size Allah'tan, Peygamberinden ve Allah'ın yolunda cihattan daha sevgili ise artık Allah'ın emri (felaket) gelinceye kadar bekleyin." (Ahzab, 6)¹⁵

A. Müslüman Türkler için Hz. Muhammed

Hz.Muhammed (sav), Allah'ın en seçkin kulu ve son peygamberidir. Fizikî, aklî, ahlakî tüm güzellikler onda toplanmıştır. Çok yönlü bir insandır. O, peygamber olmadan önce de seçkin bir ahlaka sahipti, peygamber olduktan sonra da mükemmel bir ahlaklılık örneği sergiledi. Peygamberliğin ilk yıllarında inen bir ayette *-Doğrusu sen büyük bir ahlak üzeresin* (Kalem, 4) buyrulurken bu gerçeğe vurgu yapılmıştır. Peygamberimiz de *-Ben ahlakî güzellik ve erdemleri tamamlamak üzere gönderildim,* buyurmuştur. O, insanlığı çağırdığı hayatı en güzel şekilde önce kendi yaşamış ve bu konuda en güzel örnekler sunmuştur.¹⁶ Bunu şu ayet-i kerîme desteklemektedir: "And olsun ki, Allah'a ve ahirete kavuşmayı uman ve Allah'ı çokça anan kimseler için, sizin için Allah'ın Rasülü en güzel örnektir." (Ahzab, 21)

Seyfettin Erşahin, Türkler için Hz. Muhammed'i şu şekilde ifade eder:

İtikatte: "Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûluhû", "Hatemü'l- Enbiya"dır. İbadette/Namazda: Salavat (Salli ve Barik) ile daima tezkir ve tebcedilmektedir. Duada/Niyazda: Salavatsız dua makamına ulaşmaz anlayışı vardır. Ahlakta: Usve-i hasene, mekarim-i ahlak abidesidir. Varlık anlayışında: Varlığın sebebi, âlemlerin yüzü suyu hürmetine yaratıldığı ilk yüce varlık: Nur-ı veya Hakikat-i Muhammedî. İdârede: İdeal

¹⁵ Erşahin, s.10-12

¹⁶ Akpınar, *Peygamber Anlayışları*

*ve adil idareci.Vatan Savunmasında/Orduda: Mücahid, gazidir.Güzellikte:
En güzel, güzelliğin zirvesidir.¹⁷*

Hz. Muhammed'in peygamberler arasındaki yeri :

Peygamberlere iman bütün peygamberleri kapsar. Buna göre iman yönüyle hiçbir peygamberi diğerinden ayırt etmemek gerekir (Bakara, 285). Ancak Müslüman ulemânın görüşüne göre peygamberler arasında resul veya nebi olma, daha faziletli bulunma gibi sebeplerle farklılık olabilir. Buna göre Hz. Muhammed'in (sav) farkı şudur:

Hz. Muhammed (sav), ulu'l-azm peygamberdir: Peygamberlerin en üstünü Hz. Muhammed, sonra diğer dört peygamber, daha sonra diğerleri gelir. Peygamberlerin beşi, aldıkları görev ve yüklendikleri sorumluluk karşısında yılmadan tebliğ görevini yerine getirmeleri, zorluklara göğüs germede yüksek azim ve sebat göstermeleri sebebiyle ulu'l-azm peygamber sayılmışlardır. Ulu'l-azm peygamberler ile ilgili âyetler şunlardır: *Hani biz peygamberlerden, senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan ahidlerini almıştık*(Ahzab, 7). *O, "Dini dosdoğru tutun, onda ayrılığa düşmeyin" diye, dinden Nuh'a tavsiye ettiğimizi,İbrahim, Musa ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi size de şeriat yaptı* (Şura, 13). Bu iki ayete göre Ulu'l-azm peygamberler Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz.İsa ve Hz. Muhammed'dir.¹⁸

Hz. Muhammed (sav), evrensel ve son peygamberdir: Kur'an-ı Kerim'de bildirildiğine göre bütün insanlık âleminehitap etmek üzere gönderilen (Rahmeten lil

¹⁷ Erşahin, s.4-5.

¹⁸ İlmihal I.,TDV Yay.,s.111; Ayrıca bkznz. Mustafa Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yay., Ankara 2013, s. 11

alemin) ve aynı zamanda peygamberler zincirinin son halkası olan (Hatemü'l-enbiya) yalnız Hz. Muhammed (sav) dir. *Muhammed Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur*(Ahzab, 40).¹⁹

Müslüman Türklerin nübüvvet inancı genel olarak İslamiyet'in Ehli Sünnet/ Hanefî-Mâturîdî kolunun anlayışı üzerine bina edilmiştir. Çünkü İslam'ın Türkler arasında yayılmasında ve anlaşılmasında İmam-ı Âzam'ın ve İmam Mâturîdî'nin katkısı çok büyüktür. O halde bu âlimlerin eserlerini ve peygamber anlayışlarını dâgenel hatlarıyla tanıtmak gerekmektedir:

İmam-ı Âzam Ebu Hanife (m. 699-767): En önemli eseri Fıkhu'l Ekber'dir. Bunun yanında el-Âlim ve'l-Müteallim, el-Fıkhu'l-Ebsat, Risâlet-ü Ebî Hanife, el-Vasiyye görüşlerini ortaya koyduğu diğer eserleridir. Ebu Hanife'nin nübüvvet anlayışı kısaca şöyledir: Nübüvvet ancak Yüce Allah tarafından bildirilir, vehbîdir. Birinin peygamberliğini de sadece Yüce Allah vasıtası ile bilebiliriz. Bu sebeptendir ki bir peygamberi inkar eden AllahTeâlâ'yı inkar etmiş sayılır. Peygamber küçük büyük günahlardan, küfür ve çirkin hallerden uzaktır. Onlardan sadece zelle adı verilen sürçme ve hatalar zuhur etmiştir. Peygamber Hz. Muhammed, Allah'ın sevgilisi, kulu, resulü, nebisi, seçilmiş tertemiz kuludur. O hiçbir zaman puta tapmamış, göz kırpacak bir an dahi Allah'a şirk koşmamıştır. Gerek küçük gerek büyük hiçbir günah işlememiştir. Peygamberin mucizeleri haktır, şefaati haktır, Peygamberimizin şefaatine havzu haktır.²⁰

¹⁹ Erşahin, s. 12

²⁰ Erşahin, s. 8'den naklen Ebu Hanife, 1- El- Âlim ve'l-Müteallim, 2- El-Fıkhu'l-Ebsat, 3-Fıkhu'l-Ekber, 4-Risâlet-ü Ebî Hanife, 5-El-Vasiyye: İmam-ı Âzam'ın Beş Eseri, Terc. Mustafa Öz, İstanbul 1981, ilgili yerler.

İmam-ı Ebu Mansûr-i Mâturîdî (m. 863-944): Kitabu't- Tevhid adlı eserinin Nübüvvet bölümünde bu konuyu ele almıştır. İmam-ıMâturîdî insanın akılla Yüce Yarattığı fikrine ulaşabileceğini, ancak kulluk görevini yerine getirerek iki dünya mutluluğuna erişemeyeceğini söyler.Allah'ın hikmetle (isabetli söz ve isabetli fiil) iş gördüğü, buna bağlı olarak çok değerli bir varlık olan insanı ve onun uğruna yarattığı kainatı ebediyete uzanan bir hedef olmaksızın yapıp yıkmak için îcat etmediği, ilahî mesajın yol göstericiliği olmadan dirlik ve düzenin kurulamayacağı, aklın tek başına ebediyete kadar uzanan bir yolculuğu başaramayacağını belirtir. Bunun yanında bütün nesnelere mahiyetini, mesela dillerin öğrenilmesi, nesnelere isimlerinin öğrenilmesi, çocuk eğitimi bilgisi, sanatlar, tıp, mesleklerin tamamı, şehir ve ülke yolları, hayvanların eğitimi ve kullanılması hususlarındaki bilgilerinin de insanların aklî çıkarımları ile değil, bizzat peygamberlerin öğretmesi ile meydana geldiğini söyler.²¹

İmam-ı Âzam Ebu Hanife'nin ve İmam-ı Mâturîdî'nin inancı ve görüşleri Türklerin inancının da şekillenmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla Türklerin peygamber tasavvuru da genel itibarıyla bu âlimlerin görüşleriyle paraleldir.

²¹Erşahin, s. 8'den naklen Bekir Topaloğlu, "Mâturîdî" DİA, c. 28, s.153-154 ; Musa Koçar, " Mâturîdî'ye Göre Nübüvvetin Gerekliği ve Hz. Peygamberin Nübüvveti", Süleyman Demirel Üniv. İlahiyat Fak. İslam Felsefesi Anabilim Dalı, VI. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler), 2003. ; Abdurrahim Tabak, "İmam Mâturîdî'de Nübüvvet Anlayışı" Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Selçuk Üniv. Sosyal Bil. Enst., Temel İslam Bilimleri Kelam Bilim Dalı, 2006.

İkinci Bölüm

FÜTÜVVET VE AHİLİK

I. FÜTÜVVET

Fütüvvet sözlükte "gençlik, kahramanlık, cömertlik" anlamına gelmektedir. Başlangıçta tasavvufta "dostların kusuruna bakmama", "kişinin herkesle iyi geçinmesi ve herkesle barışık olması, sofrasında yemek yiyen mü'minle kafir arasında ayırım gözetmemesi", "insanlara eziyet etmekten kaçınıp bol bol ikramda bulunma" vb. anlamlarda bir terim olarak kullanılmıştır.²² Çeşitli hadislerden çıkarıldığına göre Hz. Muhammed (sav) için fütüvvet ise; sözü doğru, vefalı, emniyetli, merhametli, yoksul sıfatlı, vergili, misafirperver, iyi şeylerde bulunan, utangaç erlerin yoludur.²³Ebu Abdi'r-rahman Es-Sülemî'nin (m. 942-1021) tanımına göre (Allah'ın) emirlerine uyma, güzel ibadet, her kötülüğü bırakma, zâhiren ve bâtinen, gizli ve açık ahlakın en güzeline sarılmadır.²⁴Başka bir tanıma göre ise fütüvvet, cömertlikte tekellüfü terketmek ve huyda irfan sahibi olmaktır.²⁵ Süleyman Uludağ ise bu konuda şunları söyler:

"Genel olarak fetâ ve fütüvvet kelimeleri sûfî ve tasavvuf anlamında kullanılmakla beraber tasavvufta bu terimlerden çok defa sûfide bulunan

²² Mehmet Canbulat, "Fütüvvet" *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Yenişafak Kültür Armağanı, İstanbul 2009, s.170.

²³ Y.a.y., *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, C. III, Tercüman Gazetesi Kültür Yay., İstanbul 1983, s. 1769

²⁴ Ebu Abdi'r-Rahman Muhammed İbn el-Hüseyin es-SÜLEMÎ, *Tasavvufta Fütüvvet*, çev. neşr. Süleyman Ateş, Ankara 1997, S.24

²⁵ Abdülbâki Gölpınarlı, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 2011, s. 211

fedakarlık, diğergamlık, iyilik, yardım, insan severlik, hoşgörü ve nefesine söz geçirme gibi ahlakî nitelikler kastedilir. Böylece gerçek yiğitlik, kahramanlık, cesaret ve mertliğin bu ve benzeri niteliklere sahip olmayı gerektirdiği anlatılmak istenir. ²⁶

Harputlu Nakkaş İlyas oğlu Ahmet (m.1120-1215), Tuhfat-al-Vasâya adlı eserinde fütüvvetin önemine şöyle işaret etmiştir:

"Kardeşler, bilin ki fütüvvet yerli bir köktür, gelişen dal budak. Lezzetli meyvedir, ince nükteler ve gizli manalar. Başlangıcı Tanrı'dandır, sonu Tanrı'ya varır. O Tanrı sıfatlarından bir sıfattır. Tanrı onu kalplere yerleştirir, onunla suçları arıtır." ²⁷

Fütüvvetle ilgili başka bir değerlendirme de şöyledir: Fütüvvet, peygamberlerin sanatıdır ve üç kısımdır: Birincisi Tanrı buyruğunu tutmak, ikincisi Tanrı elçisinin sünnetini korumak, üçüncüsü Tanrı ehli ile sohbet etmektir. ²⁸

İslam-Türk toplum hayatında önemli ve derin izlere sahip olan Fütüvvet, gençlerin muhtaç olduğu bir disiplin ifadesidir. Bu zamanla teşkilatlanmıştır. ²⁹ Böylece fütüvvet daha çok ticaret ve sanat erbabı arasında yaşayan bir gençlik ülküsü haline gelmiştir. ³⁰ Başlangıçta tasavvufî bir mahiyet taşıırken XIII. yy.dan itibaren içtimaî, iktisadî ve siyasî yapılanmaya dönüşmüştür. ³¹

²⁶ Süleyman Uludağ, "Fütüvvet" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.XIII., İstanbul 1996, s.260

²⁷ Gölpinarlı, 2011, s. 189

²⁸ Gölpinarlı, 2011, s. 212

²⁹ Ahmet Debbagoğlu, "Fütüvvet" *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, III, Dergah Yay., İstanbul 1979, s. 259

³⁰ Cemal Anadol, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik kültürü ve Fütüvvetnâmeler*, Ankara 2001, s. 2

³¹ Uludağ, "Fütüvvet", s.259

Fütüvvet ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgilere baktığımızda, onun İslam dönemiyle sınırlı olmadığını, İslam'dan önce de Arap dili ve toplumunda kullanıldığını görmekteyiz. İslam öncesi Arap toplumunda fetâ, şecaat, iffet, cömertlik ve diğergamlık gibi üstün vasıfları temsil ediyordu ve kelime tekil olarak “fetâ” şeklinde kullanılmaktaydı. Bu hasletlere sahip olan kişiler bir birlik halinde olmayıp “fetâ” denilen kişiler tek ve fert idiler. Edebi metinlerde geçen Hâtem Tâî, buna bir örnektir.³²

Fütüvvetin tekiline feta, çoğuluna fityan denir.Fütüvvet ehli olan yiğit Allah'a itaat eden kötülüklerden çekinendir.³³Fetânın ahlak bakımından yüce, vadinde doğru, şalvarı temiz olması, hükümlerinde insafı elden bırakmaması, malı haram olanın malına hiyanet etmemesi, iki yüzlü, iki dilli olmaması lazımdır. Fetânın üç şeyi bağlanır, üç şeyi açılır: Gözü haram olan şeylere, ağzı günah olan sözlere, eli zulümlere bağlanır; kapısı konuklara, kesesi kardeşlerden ihtiyacı olanlara, sofrası bütün açlara açılır.³⁴Harputlu, T.a.V.dafetânın birçok şartı gözetmesi gerektiğini ifade eder. Çünkü ona göre fütüvvet ağır bir libastır, son bir sığınaktır, apaçık bir bilgidir, şerefli bir yoldur.³⁵ Necm-i Zerkûb da Fütüvvet ehlinin, Ulu ve Kutlu Tanrı'dan, peygamberlerle erenlerden utanmayacak bir tarzda hareket etmesi gerektiğini bildirir.³⁶

³²Çakmak, s.149

³³Anadol, s. 1

³⁴Gölpınarlı, 2011, s. 190

³⁵Gölpınarlı, 2011, s. 190

³⁶Gölpınarlı, 2011, s. 219

II. AHİLİK

Ahiliğin kelime anlamı Arapça "kardeşim" demektir. Bazı dilcilere göre "akı"dan bozularak "ahı" şeklini almıştır. Kaşgarlı Mahmut'un Divan-i Lügati't-Türk isimli eserinde "k" harfi "h" gibi telaffuz edilmektedir.³⁷ Gölpinarlı'ya göre "ahi" kelimesi, Türkçe "akı" kelimesinden gelmiş olabileceği gibi, fütüvvetnâmelerde Ahi Ferec Zencânî (ö. h.457/1065) gibi daha erken dönemlerde "ahi" lakabıyla anılan şahısların isimlerinin geçmesi, fütüvvet ehlinin birbirlerini kardeş saymaları ve fütüvvet ehli hakkında "filanın ihvanından" sözünün kullanılması gibi hususlar, kelimenin Arapça "ahî" kelimesinden geldiği düşüncesini kuvvetlendirmektedir.³⁸

Mikail Bayram Ahîliği şu kelimelerle tanımlar:

*"XIII. yüzyıl başlarında 34. Abbasî Halifesi en-Nâsır li-Dînillah'ın kurduğu Fütüvvet teşkilatına bağlı olarak kurulmuş, o zamanlar ki Anadolu'nun sosyal, siyasi, kültürel, sınaî ve ticarî şartları içinde ve bu şartların tesiri ile Türklere has zevk ve sâika ile İslâm Dünyasının hiçbir yerinde görülmeyen bir şekilde ve istikamette gelişme göstererek teşekkül etmiş bir esnaf ve sanatkârlar teşkilâtıdır."*³⁹

³⁷ Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, TTK Basımevi, Ankara 1989, s.43-44; Bknz: Kutadgu Bilig'de akı kelimesi 33 yerde (43., 55., 58., 104., 257., 948., 1028., 1191., 1243., 1708., 1731., 1964., 2073., 2169., 2274., 2321., 2589., 2799., 3048., 3660., 3932., 4213., 4424., 4536., 5358., 5578., 5581., 6103., 6105., 6106., 6107., 6488. ve 6569. beyitlerde) geçmektedir.

³⁸ Çakmak, s.146

³⁹ Mikail Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya 1991, s. 5

Ahiliğin, XIII. yy. ortalarında veya daha sonra Anadolu'da Ahi Evran Şeyh Nasirüddin Ebû'l-Hakayık Mahmut b. Ahmet el-Hôyi (1172-1262) tarafından kurulduğu kabul edilir.⁴⁰

Ahi teşkilatları yalnız Türk şehirlerinde bulunmuş ve bilhassa Anadolu'da hayli güçlü olmuştur. Türklere hastır.⁴¹ İbni Batuta bu savı şu sözleriyle güçlendirir:

"Bilâd-ı Rum'a yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her vilayette, her şehirde ve her köyde bulunan ahiler, bekar ve sanat sahibi gençlerin oluşturduğu bir tür cemiyetti. Bunlar birbirleriyle çok sıkı bir dayanışma içindedirler. Her birinin halk içinde müteber birer mesleği vardır. Memleketlerine gelen yabancılara yakın ilgi gösterir, onların yiyecek ve içeceklerini temin eder, konuklarının insanî ihtiyaçlarını karşılamakta ellerinden gelen bütün itina gösterirler. Öte yandan, yaşadıkları yerdeki zorbaları da yola getirir, herhangi bir sebeple bunlara iltihak eden kötülerini tek tek ortadan kaldırırlar. İşte bu gibi hususlarda Ahilik cemiyetinin dünyada eşi benzeri yoktur."⁴²

Yine, Cevat Hakkı Tarım "Tarihte Kırşehir – Gülşehir" adlı eserinde, Enver Behnan Şapolyo "Mezhepler ve Tarikatler Tarihi" adlı eserinde ahiliğin, Türkler tarafından kurulmuş olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁴³

⁴⁰Anadol, s. 47

⁴¹Anadol, s. 70

⁴²İbn Battuta, *Büyük Dünya Seyahatnâmesi*, Yenişafak Kültür Armağanı, Tarihsiz, s.204

⁴³ Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehir-Gülşehir ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul 1948, s.58-61; Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatler Tarihi*, İstanbul 1964, Türkiye Yay., s. 207-210

Ahiliğe Giriş:

Ahiliğe girişte önce adayın başı tıraş edilir. Tövbe ve telkin verilir; ahdullah okurlar; taç, hırka ve şalvar giydirirler. Yol ata ve iki yol kardeş verirler. Kuşak (şed veya peştemal) kuşatırlar, tuğ ve bayrak verirler, seccâdeye geçirirler, helva pişirirler, birbirlerine lokma sunarlar ve bir şehirden başka bir şehre helva gönderirler. Böylece uzun yıllar eğitilip denendikten, törenlerden geçirildikten sonra kişi en olgun bir ahi haline gelmiş olur.⁴⁴

Ahilikte,yedi yüz kırk kural vardır. Enbiyâ, evliyâ ve padişahların yedi yüz kırk edebi bilmeleri gerekir, fakat Ahiliğe intisâb etmiş herhangi bir kimsenin bunlardan yüz yirmi dört tanesini bilmesi yeterlidir.⁴⁵ Bunlar günlük hayattaki görgü kurallarıdır.

Fütüvvetnâmelerde genel olarak ahi vizyonunun temel değerlerini oluşturan, değişmez ve vazgeçilmez olarak kabul edilen ilke ve öğretiler, şöyle yer alır:

- i- Namazı bırakmamak; çünkü namaz insanı her türlü kötülükten uzak tutar.
- ii- Dünya yaşamına esir olmamak. Fani olanları kutsayıp yüceltmek insanın değerini yok eder.
- iii-Haya (ar, utanma) sahibi olmak. Haya, insanın toplum içindeki itibarını artırır.
- iv- Nefsin esiri olmamak. Nefis esareti (bağımlılığı) getirir; kötü istek, arzu ve davranışın kaynağıdır.

⁴⁴Anadol, s.38

⁴⁵ Anadol,s.39

v- Helal kazanç sahibi olmak. Helal, kişinin eliyle, emeğiyle ve çabasıyla kazandığı gelirden yediği ve içtiği şeydir. Bu ilke Ahilik örgütünün en önemli, vazgeçilmez ilkelerinden biridir. Bu ilke meslek ve çalışma yaşamının dinamik bir yapı kazanmasını sağlamıştır.

vi- Muhtaç ve düşkün olan kimselere ihsan ve keremde bulunmak. Toplumsal ve ekonomik yaşamın cömertliğe ve yardımlaşmaya dayanmasını sağlayan temel ilkelerden birisidir. Sadece kişinin kendisinin değil, başkalarıyla beraber büyük hedeflere ulaşmasını getirir.

vii- İyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak. Ahilik örgütünün iş denetimi yoluyla ortaya çıkabilecek haksızlıkların ve yanlışlıkların giderilmesini sağlayan bir ilkedir.⁴⁶

III. FÜTÜVVET VE AHİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ, BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

Ahilik Anadolu'da XIII. yy.da kurulup belli bir süre içinde belirli kurallarla işlemiş esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade etmiştir.Ahi olmak için önce adayın fütüvvet meziyet ve sıfatlarına sahip olmasının yanında bir meslek ya da sanat sahibi olma zorunluluğu vardır. Hâlbuki fütüvvetçilikte meslek veya sanat sahibi olmak gibi bir mecburiyet yoktur.⁴⁷ Ancak Fuad Köprülüye göre; Ahilik teşkilatı, herhangi bir sıradan esnaf topluluğu değil, o teşkilat üzerine dayanan ve ilkelerini yine bu teşkilat

⁴⁶Necmettin Özerkmen,*Ahiliğin Tarihsel– Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları– Sosyolojik Yaklaşımlar*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 44, 2 (2004), s.68

⁴⁷Anadol, s. 62

aracılığıyla yayan bir tarikat sayılabilir.⁴⁸ Ona göre Anadolu'daki fütüvvet ehli XIII. yy. da kendilerini "ahi" olarak isimlendirince Fütüvvet teşkilatından ayrılmış oldular.⁴⁹ O zamana kadar fütüvvet kuralları diye bilinen, övülen güzel huylara, Türk konukseverliğinin de eklenmesi ile Anadolu'daki Türk sanat ve meslek erbâbının ortak ilkeleri ve davranışları "Ahilik" adı altında yepyeni bir kuruluş olarak ortaya çıktı.⁵⁰ Ahiler aracılığı ile fütüvvet hem aristokratlar hem de geniş halk kitleleri arasında yayıldı.⁵¹

Fütüvvet sahibi gençler bir araya gelerek Arablar arasında fityan, ayyar, şuttar, Farisiler arasında civanmerd, Türkler arasında ise ahi gruplarını oluşturmuşlardır. Halife Nasır Li-dinillah Bağdad fityanını kontrol edebilmek için onlara katılmış, lider seviyesine yükselerek onları düzenli gruplara dönüştürmüş, kural ve erkânı belirlemiş, hilafet makamını kullanarak diğer ülkelerdeki benzeri örgütlenmeleri kendisine bağlamıştır. Bu bağlamda fütüvvet, Ahilikten önce de mevcuttur. Ancak Türkiye'de Ahi Evran önderliğinde Ahilikle bütünleşmiştir.⁵² Başlangıçta her ne kadar Fütüvvet teşkilâtının içinde teşekkül etmiş olsa da bilahare ayrı bir biçimde yapılanmıştır. Bu iki kurum arasında nispeten benzerlikler ve ortak noktalar bulunsa da aralarında bariz farklar da vardır.⁵³ Fütüvvet teşkilâtı ortadan kalktıktan sonra da Ahilik, Anadolu ve Balkanlar'da ki varlığını uzun süre devam ettirmiş⁵⁴ ve topluma yön vermeye devam etmiştir.

⁴⁸ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1993, s. 212-213

⁴⁹ Fuad Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 90-91

⁵⁰ Anadolu, s. 47

⁵¹ Anadolu, s. 48

⁵² Mehmet Saffet Sarıkaya, *Bektâşi ve Alevi Kültürünün Yazılı Kaynaklarından Fütüvvetnâmeler*, www.msaffets.com, Pdf, s.1 (Er. T.18/11/2015); Günay- Güngör, s. 409

⁵³ Mustafa Köksal, *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Ankara 2007, s. 113-114

⁵⁴ Abdullah KAYA, *Anadolu'nun Türk ve İslam Yurdu Haline Gelişinde Ahilerin Rolü ve Önemi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C: 7 S: 29, s.548

IV. AHİLİĞİN KAYNAĞI

Ahiliğin kaynağı hakkında farklı görüşler vardır. Fuad Köprülü ve Abdülbaki Gölpınarlı gibi tarihçi ve araştırmacılar Ahiliği, fütüvvetin Anadolu'da aldığı biçim vedeğişik bir yapılanması olarak yorumlamışlardır. Sonraki dönem bazı tarihçiler ise, Ahiliğin Anadolu'da Türklerin ortaya koyduğu özgün bir kurum olduğunu ve fütüvvetle ilgisinin bulunmadığını savunmuşlardır. Bir başka yaklaşıma göre ise, Ahiliğin oluşumunda, fütüvvetin yanı sıra, İslam tasavvufu, Bâtinilik ve Melâmilik gibi düşünceler ile İslam'dan önceki eski Türk inanç kültür ve ahlâkının yanı sıra, Anadolu'da o dönem etkili olan siyasî, tarihî, ekonomik, kültürel, sosyal ve dinî şartların tesirleri olmuştur⁵⁵ ve Anadolu Ahiliği bütün bu etkileşimlerin bir sonucudur. Ancak bütün bu etkilenmelere rağmen dini-sosyal bir kurum olarak Ahilik, Anadolu'da Türklere mahsus kendine has özellikleri ile orijinal bir müessesedir.⁵⁶

V. FÜTÜVVETNÂME

Fütüvvetnâme, fütüvveti konu alan veya fütüvvetin âdâb ve erkânı hakkında bilgi veren eserlerin ortak adıdır.⁵⁷ Fütüvvetnâmeler ile çok eski çağlardan başlayarak faziletli ve âlim şahsiyetlerin toplum düzenini ve güvenini sağlamak için verdiği

⁵⁵Ünver Günay, Harun Güngör, *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, İstanbul 2009, Rağbet Yay., s. 408

⁵⁶Muharrem Çakmak, *Tasavvufi Temelleri ve Ahilik-Fütüvvet İlişkisi*, Hikmet Yurdu Düşünce -Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Yıl: 7, C: 7, S: 13, 2014/1, s.143-144

⁵⁷ Ahmet Yaşar Ocak, "Fütüvvetnâme" *Ahilik Ansiklopedisi*, c.I, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014 s.414

öğütler formüle edilmiştir.⁵⁸ Fütüvvetnâmeler, önceleri tasavvufî dünya görüşü ile bağ kurarken daha sonra meslekî teşekküllerin düşünce ve töre sistemi olmuştur.⁵⁹

Ahîlik, ahlaki ve eğitimsel ilkelerini ve temel kurallarını Fütüvvet teşkilatından almıştır. Dolayısıyla Ahîliğin itikâdî temellerinin tespitinde fütüvvetnâmeler büyük önem arz eder.⁶⁰ Anadolu'da Ahilik ortaya çıktığında bir takım düzenlemelerle fütüvvetnâmeler bu yeni kuruluşun da ahlak tüzüğü olmuştur.⁶¹ Bu sebeple "Ahilikteki Peygamber Tasavvuru"nu ortaya koyabilmek için fütüvvetnâmeler ve fütüvvetnâmeler üzerine yazılmış eserler araştırma zeminimizi oluşturmuştur.

VI. AHİLİK KURUMUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

Abbasi Halifesi Nasır-Lidinillah (1180- 1225), siyasi ve sosyal durumu gittikçe bozulan devletin otoritesinin yeniden kurulmasında ve içtimai huzurun sağlanmasında fütüvvet birliklerinin büyük bir güç olacağını düşünmüş ve bu teşekkülleri siyasi otoriteye bağlamada başarı sağlamıştır. Halife Nasır fütüvvet birliklerini yeniden teşkilatlandırırken fütüvvetnâmelerde bu birliklerin ilke ve kaidelerini tanzim etmiş, diğer Müslüman hükümdarlara da elçi ve fermanlar gönderip kendilerini Fütüvvet teşkilatına girmeye davet etmiştir. Bu faaliyetin bir parçası olarak ilk defa Anadolu Selçuklu Devleti'yle I. Gıyaseddin Keyhusrev zamanında temas kurmuştur. I. Gıyaseddin Keyhusrev hocası Mevdüddin İshak'ı

⁵⁸ Anadol, s. 15

⁵⁹ Anadol, s.21

⁶⁰ Hilmi Karaağaç, İlk Dönem Fütüvvetnâmelerine Göre Ahîliğin İtikâdî Temelleri, Iğdır Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı:2, Ekim 2013, s.43

⁶¹ Çakmak, s.144

(Sadreddin Konevi'nin babası) Bağdat'a Halife Nasır'a elçi olarak göndermiştir. Mecdüddin İshak dönüşünde, Sultan I. Gıyaseddin'in isteği üzerine Halife Nasır tarafından gönderilen Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Evhadüddin-i Kirmanî ve Şeyh Nasirüddin Mahmud el-Hôyî gibi büyük mürşid ve mutasavvıfları Anadolu'ya getirmiştir. Bundan sonra Anadolu'nun her tarafında irşad faaliyetlerine başlayan Evhadüddin-i Kirmanî ve halifeleri için çok sayıda tekke ve zaviye yapılmıştır. Daha sonraları I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubad'ın da Fütüvvet teşkilatına girmeleriyle Anadolu'da Ahiliğin kuruluşu tamamlanmıştır. Özellikle I. Alaeddin Keykubad zamanında Halife Nasır'ın meşhur mutasavvıf Şehabeddin Sühreverdi'yi Anadolu'ya göndermesinin Anadolu'da Ahi teşkilatının kurulmasında önemli bir yeri vardır.⁶²

Anadolu'da Ahiliğin kurucusu olarak bilinen ve İran'ın Hoy şehrinde doğan Şeyh Nasiruddin Mahmud (ö. 1262) sonraları Ahi Evran ismiyle anılmıştır. Özellikle I. Alaeddin Keykubad'ın büyük destek ve yardımıyla, bir taraftan İslamî-tasavvufi düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak tekke ve zaviyelerde şeyh mürid ilişkilerini, diğer taraftan iş yerlerinde usta, kalfa ve çırak münasebetlerini ve buna bağlı olarak iktisadi hayatı düzenleyen Ahiliğin, Anadolu'da kurulup gelişmesinde Ahi Evran'ın büyük rolü olmuştur.⁶³

Türkler Anadolu'ya gelip yerleşik hayata geçmeye başladığında, Anadolu'nun ticaret ve sanat hayatı, Türk olmayan yerli halk ve gayr-i müslimlerin elinde idi ve Anadolu'ya gelen toplumların, kültür ve sosyal durumlarının farklı olması ve topluluklar arasında çıkan ihtilaflar sebebiyle Anadolu'da sosyal ve iktisadi bir sistem

⁶²Ziya Kazıcı, "Ahilik" ,*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.I.,İstanbul 1988,s. 540-541

⁶³Kazıcı, "Ahilik" , s. 540-541

tesis etmek oldukça zordu. Anadolu'da yeni oluşan esnaf ve sanatkârlar zümresinin gerek yerlilere karşı menfaatinin korunması ve gerekse de Moğol saldırısına karşı savunma ihtiyacı onların örgütlenmelerini gerektirmekteydi ve Ahilik bu ihtiyaç ve şartların ortaya çıkardığı bir teşkilat ve kurum olarak kendini göstermektedir. Şeyh Ahi Evran ve Ahi şeyhlerinin çabalarıyla Ahilik, Orta Asya'dan göç eden çok sayıdaki sanat ve meslek sahibine kolayca iş bulmak, yerli sanatkârlar ile rekabet edebilmek, sanat ve ticaretlerinde tutunabilmeleri için malın kalitesini korumak, üretimi ihtiyaca göre hazırlamak, sanat ve meslek sahiplerini ahlaklı ve insafı yetiştirmek, ihtiyaç içinde bulunanlara her alanda yardım etmek, ülkeyi savunmada devletin ordusuyla birlikte hareket etmek ve onlara yardımcı olmak gibi gayelere matuf olarak teşkilatlanmıştır. XIII. ve XIV. yüzyıllarda fütüvvet hareketiyle beraber Anadolu'da etkili olan sûfi akımlar da, Anadolu Ahiliğini şekillendirmişlerdir ve zaviye şeyhleri de çoğunlukla sûfi akımları temsil eden kişilerden olmuşlardır.⁶⁴

Anadolu'da hızla yayılan bu teşkilatın mensupları, şehirlerde olduğu gibi köylerde ve uç bölgelerde de büyük nüfuza sahip olmuşlar, Anadolu'da bilhassa XIII. yüzyılda devlet otoritesinin iyice zayıfladığı bir dönemde şehir hayatında yalnızca iktisadî değil, siyasî yönden de önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ahiler, bağımsız siyasî bir güç olmamakla birlikte, zaman zaman merkezi otoritenin zayıfladığı, anarşi ve kargaşanın ortaya çıktığı dönemlerde siyasî ve askeri güçlerini göstermişler ve önemli fonksiyonlar üstlenmişlerdir. Özellikle Moğol istilası sırasında ahi birlikleri şehirlerin yönetimine mahallî otorite olarak hakim olmuşlardır.⁶⁵

⁶⁴Çakmak, s.152

⁶⁵Kazıcı, "Ahilik", s. 541

Ahilik Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da büyük rol oynamıştır. Aşıkpaşazade, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında faal rol oynayan dört zümre arasında ahileri de zikreder. Fatih devrinden itibaren Ahilik siyasi bir güç olmaktan çıkarak esnaf birliklerinin idari işlerini düzenleyen bir teşkilat halini aldı. İslam'ın ilk asrından itibaren görülmeye başlayan fütüvvet teşekkülleri içinde IX. yüzyıldan itibaren de esnaf birlikleri ortaya çıkmıştır.⁶⁶

VII. AHİ EVRAN (m.1171-1261)

Anadolu Ahilik Teşkilatı'nın kurucusu olan ve Ebu'l Hakayık unvanıyla da anılan Ahi Evran'ın asıl adı Şeyh Nasiruddin Mahmud bin Ahmed el-Hôyi'dir.1171 yılında Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuş ve zamanının âlimlerinden dersler okumuştur. Asya içlerinden Anadolu'ya gelen mutasavvıflardan birisi olan Ahi Evran Anadolu şehirlerini dolaşarak nihayet ölümüne kadar kaldığı Kayseri'ye yerleşmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli ve Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin çağdaşdır.⁶⁷

Ahi Evran, Sultan Alâeddin Keykubat'a takdim ederek onun iltifatlarına mazhar olduğu ilmi eserler kaleme almıştır. Aynı zamanda dericilik zanaatıyla meşgul olan Ahi Evran başta Kayseri olmak üzere diğer şehirleri de gezerek buradaki esnafi teşkilatlandırmıştır. Debbağlık (dericilik) mesleğin piri sayılan Ahi Evran'ın kazandığı itibar bütün Anadolu, Rumeli, Bosna ve hatta bütün Kırım'a kadar

⁶⁶Kazıcı, "Ahilik", s. 541

⁶⁷ İlhan ŞAHİN, "Ahi Evran" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.I., İstanbul 1988, s.530

yayılmıştır.⁶⁸ Ahi Evran'ın bu öncülüğü bugün de önemini ve canlılığını devam ettirmektedir.

⁶⁸ ŞAHİN, "Ahi Evran" ,s.530

Üçüncü Bölüm

FÜTÜVVETNAMELERDE PEYGAMBERLER

I. PEYGAMBER TASAVVURU

Fütüvvetnâmelerde nübüvvet inancı çeşitli vesilelerle icmâlî ve tafsîlî olarak dile getirilmiş ve peygamberler hakkındaki kıssalar İsrailî haberlerle zenginleştirilip fütüvvet ile özdeşleştirilerek nakledilmiştir.

Mahfille ilgili dualarda yüz yirmi dört bin nebi ve üç yüz on üç mürsel peygamber ruhuna duada bulunulması, Kur'an'da ismi geçmeyen peygamberlerin de varlığının kabul edildiğini gösterir.

Fütüvvet ehli, fütüvvetin Hz.Adem'le(as) başladığına ve peygamberler silsilesi ile Hz. Muhammed'e(sav) ulaştığına inanırlar. Bu silsilede Kur'an'da ismi zikredilmeyen peygamberlere de rastlanır. (*Mesela, Yelva, Ermiya, Kays-ı Ratib, Busra gibi*) Peygamberlerden bazılarını fütüvvet ulusu olarak kabul ederler ki buna dört pîr-dört tekbir derler. Şeddin dürülmesinde, şedd dörde katlandığı zaman bunun dört pîr ve dört tekbire de işaret olduğu belirtilir. Kur'an-ı Kerim'de on yedi peygamberin fütüvvetle anıldığı ifade edilir. Ancak burada nübüvvetlerinde ihtilaf olan isimler de yer alır. (*Yuşa b. Nun, Ashab-ı Kehf gibi*) Fütüvvet ehlinin dört pîr diye nitelediği peygamberler *ulu'l-azmdiyeye*

isimlendirilen peygamberlerdir. Bunlar: Hz. Muhammed (sav), İbrahim (as), Nuh (as), Adem'dir(as).⁶⁹

Ahi Evran'ın yazdığı kabul edilen Tabsıra isimli eserin ikinci kandil bölümünün ikinci ışık kısmında peygamberlik hassasının kural ve sınırları şöyle anlatılır:

"Bilmiş ol ki velilik hassasının son bulunduğu yerde peygamberlik hassası başlar. Çeşitli ilim ve keşiflerden velinin kalbine yansıyan şeyler peygambere doğrudan doğruya malum olur(...) Allah'ın zâtını ve sıfatlarını, dosdoğru yola yönelmeyi, ahiretteki durumu bütün tafsilatıyla bilmek, peygamber ve velilerin durumunu ve Yüce Allah'ın büyük gazab ve azabına ducâr olacaklarını bilmek, sapıklara karşı mücadelede deliller getirmek ve onların hile ve hesaplarını açığa çıkarmak, onların Yüce Allah'ın şânına ve yüceliğine uygun düşmeyen meleklerin Allah'ın kızları olduğu, Allah'ın oğlu ve ortağı bulunduğu, Allah'ın üç ilahtan üçüncüsü olduğu şeklindeki inançlarını gene bu kafir ve sapıkların peygambere sihir, kehanet ve cin çarpmışlık nispet etmelerini, peygamberliği ve ahiret gününü, ruhların ölmezliğini, kıyamet günü yeniden dirilmeyi, sevap ve günahların ortaya çıkmasını inkar etmeleri gibi sapık inanışlarını apaçık delillerle yıkmak peygamberlik hassasının belli başlı özellik ve kurallarındandır. Ayrıca peygamberler yeryüzünün dirlik ve düzenini sağlayan kurallar emirler ve yasaklar manzumesi denilen genel prensipler hakkındaki bilgileri beşerî eğitim ve öğretim vasıtaları olmaksızın Cebrail'in talim ve te'yidi ile elde ederler. Allah'ın emri ile diledikleri şekilde madde aleminde ayın ikiye

⁶⁹Mehmet Saffet Sarıkaya, *XIII.-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre İnanç Motifleri*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2002. s. 86-88

*bölünmesi, ölümlerin dirilmesi ve bastonun yılan oluvermesi gibi tasarrufla buldukları bir güçleri de vardır. Keza âvâmın rüyada kalplerine doğan gelecek hakkındaki bilgiler, peygamberlere uyanikken malum olur."*⁷⁰

Yine Tabsıra'da şu ayeti kerimeye dikkat çekilmiştir: "Allah içlerinden birini peygamber olarak görevlendirmekle müminlere lütufta bulunmuştur. (Ali İmran Sûresi, 164.)"⁷¹

Fütüvvetnâme yazarı Necm-i Zerkûb'a göre fütüvvet, peygamberlerin sanatıdır.⁷²Harputlu da, T.a.V.da şu ifadelere yer verir:

*"Nefisle savaş tövbekârların işidir. Ruhun savaşı, Tanrı'dan korkanların; aklın savaşı, recâcılarının; marifetin savaşı, ariflerin; kalbin savaşı, muhiplerin; sırrın savaşı, sadıklarının; bütün bu savaşlarla savaşa girişmek ise peygamberlerin işidir."*⁷³

Fütüvvet ehlinin ise, Ulu ve Kutlu Tanrı'dan, peygamberlerle erenlerden utanmayacak bir tarzda hareket etmesi gerektir.⁷⁴

Fütüvvetnâmelerde peygamberlerle ilgili verilen bilgiler her zaman ayet ve hadislere dayanmamaktadır. Verilen bilgilerin bir kısmı kaynağını İsrailiyattan almaktadır. Örneğin Burgâzi Fütüvvetnâmesinde Hz.Adem'in cennette yediği ağacın

⁷⁰Ahi Evren-Tasavvufi Düşüncenin Esasları, terc. Mikail Bayram, Nüve Kültür Merkezi Yay. 2008. s.176-177

⁷¹Ahi Evren-Tasavvufi Düşüncenin Esasları, s.161

⁷²Gölpınarlı, 2011, s.212.

⁷³Gölpınarlı, 2011, s.196

⁷⁴Gölpınarlı, 2011, s. 219

cinsi,örtündüğü yaprakların incir ağacı olması ve bunların sayısı Kitab-ı Mukaddes kültürünün bir ürünüdür.⁷⁵

Peygamberlerin hakkını gözetmek mürüvvet kabul edilir ki bu fütüvvete giden yoldur: Peygamberlerin hakkını gözetmenin ne olduğunu da Necm-i Zerkûb şöyle ifade eder:

*"Peygambere uymak yani âdetlerde, ibadetlerde, huylarda, onun izini izlemek, onun gittiği yola gitmek, ona hakkı ile tâbii olmak, Rahmeti Umumî Tanrı rahmet etsin ve esenlikler versin, peygamberi sevmek, davet ve sohbetinin hakkını tanımak, ona ve Ehl-i Beyti'ne daima salavat getirmek, muhacirlerle ensara inanmak, İslam ehlinde onun sohbetine erişenlere ve ona yardım edenlere Tanrı rızasını dilemek, hepsiyle uzlaşır doğru olmaktır."*⁷⁶

II. FÜTÜVVETNÂMELERDE GEÇEN PEYGAMBERLER

Fütüvvet ehli arasındaki itikâda göre fütüvvet, ilk insan olan Hz. Adem'e çıkar. Ondaki Cebrail'in vasıtasıyla Allah Teâlâ'ya ulaşır. Buna göre fütüvvetin kaynağı bizzat Allah Teâlâ'dır. Allah Teâlâ, insanların zaman zaman kendilerine gönderilen emir ve nehiylerden uzaklaşmaları neticesinde ikaz edici olarak peygamberler göndermiştir. Bu peygamberlerin sayısı yüz yirmi dört bindir. Fütüvvette mevcut

⁷⁵ İhsan Kahveci, *Fütüvvetnâmelerin Dinî Dayanakları*, 1. Ahilik Araştırma Sempozyumu, 12-13 Ekim 2004, Kırşehir, s. 561; bkz. Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailiyat*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1979, s.247-278.

⁷⁶Gölpınarlı, 2011, s.220-221

olan her unsur bu peygamberlerden birine nisbet edilmiştir. Peygamberlere nispeti olmayan unsurlara hoş nazarla bakılmamıştır. Bunun neticesinde ne dinin ne de aklın kabul edebileceği, Adem'in (as) Cebrail'le (as) kavga edip, güreş tutması cinsinden bir takım rivayetler ortaya çıkmıştır. Buna göre fütüvvet İslamî ve İslamlaşan unsurlarıyla Cebrail vasıtasıyla Adem'den Hateme kadar yüz yirmi dört bin peygamber gelmiş, Hz. Muhammed'de kemâle ermiş, ondan da *çar-yar* vasıtasıyla günümüze intikal etmiştir. Yüz yirmi dört bin peygamber içerisinde bilhassa *çar-pir* adı verilen, Adem, İbrahim ve Muhammed'in(as) oldukça büyük yeri vardır. Fütüvvet geleneğindeki unsurların ekseriyetinin bu peygamberlere, küçük bir kısmının da diğer peygamberlere nisbeti vardır. Her unsur bu peygamberlerin İslam'da şöhret bulmuş kıssalarına dayandırılır.⁷⁷

Sülemî,fütüvvet ile peygamberlerin ilişkisini şöyle dile getirmiştir:

"Fütüvvet davetine ilk koşanların, mürüvvet ahlak ve şerefini koruyanların ilki, (yeryüzü anlamındaki) Edim'den gelen Adem'dir ki, ismi irade mahallinde sabit, haşmet evinde sakin, nurlarla ve masumlukla desteklenmiş, keramet tacıyla taçlanmış, selamet evine girmiştir. Fütüvveti Kabil kovunca, Habil onu kabul etti, Şit onun hakkını yerine getirdi, onu her türlü çirkin şeylerden korudu, İdris de onunla yüksek mekana çıkartıldı, İblis'in tuzağından kurtarıldı. Fütüvvet sevgisiyle Nuh çok inledi ve üzerinde fütüvvetin nuru parladı. Ad onunla isimlendirildi, kibre dönmedi. Fütüvvet ile Hud ahidlere güzel vefa gösterdi, fütüvvetle Salih kötülüklerden kurtuldu, İbrahim Halil Fütüvvetle nam alıp putların ve heykellerin başlarını kırdı,

⁷⁷ Ali Torun, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnâmeler Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1998, s. 61

fütüvvetle İsmail Yüce Padişah'ın emrine kurban oldu, fütüvvetle Lut inişi olmayan yüce makama çıktı, fütüvvetle İshak da buluşma gününe kadar (ibadet ile) kaim oldu, Yakup (fütüvvet) sebeplerine yapıştı, Fütüvvetle Eyüp'ün hastalığı açıldı. Fütüvvetle doğru Yusuf, yolların en güzeline yürüdü, onunla her zaman başarıya ulaştı. Zülkifl, fütüvvetin yüce rütbesine uyup güzel hoşnut edici işlerini yaptı. Şu'ayb onun (yarış alanındaki) kamışlarını kaparak (erlikte birincilik) aldı, her şüpheden ve kusurdan uzak kaldı. Musa fütüvvet kaftanını giyip çalındı, Harun ona uyup güzel söz söyledi. Ashab-ı Kehf ve Rakîm onunla şereflendi, kurtuldu ve nimet evine erdi; Davud'un kalbi onunla hayat buldu, fütüvvet yüzünden kendisine rükû ve sücud tatlı geldi. Davud'dan Süleyman aldı, insanlar ve cinler fütüvvet yüzünden Süleyman'ın emrine verildi. Fütüvvet şartları kendisine sahih yapılan Yunus fütüvvetin gereklerine uydu. Zekeriya fütüvvetle safa yurduna girdi. Yahya fütüvvete sadık olup tasadan kurtuldu, zor şartlarda fütüvvete sarıldı da üzüntüye ve ızdıraba düşmedi. As'as İsa onunla açık bir nur alıp parladı. Ruh ve Mesih onunla ünvan aldı. Fütüvvetle Muhammed'e(sav) açık fetih verildi. İki kardeş (Ebubekir- Ömer)i ve amcası oğlu Ali'yi fütüvvet emini yaptı."⁷⁸

Cemal Anadol, Sülemi'nin, Risalet-el-Melametiyye isimli eserinde melameti şeyhlerinden bazılarına, "Sizce fütüvvet makamını kim kazanır, feta adını kim hak eder?" diye sorulunca; "Tanrı hepsine rahmet etsin, kimde Adem'in özür getirmesi, Nuh'un sebatı, İbrahim'in vakarı, İsmail'in doğruluğu, Musa'nın ihlası, Eyüp'ün sabrı, Davud'un ağlayışı, Muhammed'in cömertliği varsa, yine Tanrı hepsinden razı olsun; Ebubekir'in acıması, Ömer'in hamiyeti, Osman'ın utangaçlığı, Ali'nin bilgisi

⁷⁸Sülemî, s.23

bulunursa sonra da bütün bunlarla beraber nefsinin horlar, ayıplarını görürse o kimse fütüvvet sahibidir. Fetâ adını hak eder." dediklerini söylediğini bildirmiştir.⁷⁹

Harputlu Nakkaş İlyas oğlu Ahmet, T.a.V.da Allah'ın fütüvveti yedi kere andığını, İbrahim Peygamber'e, Yusuf Peygamber'e, kardeşlerine, Ashâb-ı Kehf'e, Mûsâ ile arkadaşlık eden Yûşâ'ya fetâ dediğini bildirmektedir.⁸⁰

İbrahim'e oğlunu kurban etmesi emredilince gocunmamış, hatta memnun olmuştur. Ziyafet vermek ve konuk ağırlamak da ondan kalmıştır. Hem bunlardan hem de putları kırdığından bu adı kazanmış. Yusuf da kendisine kötülük eden kardeşlerini affetmekle fütüvveti hak etmişti. Ashâb-ı Kehf de bâtıla uymayıp Tanrı'ya sığındıklarından bu adı aldılar. Hz. Musa'ya arkadaşlık eden Yûşâ Peygamber de tamamıyla ona uyduğundan fetâ adıyla anılmıştır.⁸¹

A. Adem Aleyhisselam

Fütüvvetnâmelerde Hz. Adem'le ilgili şu bilgilere ulaşılmaktadır:

Cennetten kovulduktan sonra Hindistan'a düşmüş sonra Havva ile buluşmak üzere Cebrail'in (as) işaretini ile Mekke'ye gitmiş, burada hac ettikten sonra tevbe istiğfar getirip Cebrail'in (as) elinden fütüvvet hırkasını giymiş, lâhutialemde "Şüphesiz Adem seçildi" nidâsı gelince şâd olup -Allahuekber, demiştir. Fütüvvet erbabı bu tekbire tekbir-i rıza derler yani Allah Teala Adem'den razı oldu demektir.⁸²

⁷⁹Anadol, s.6'dan naklen

⁸⁰*Kur'ân, Yusuf Sûresi, 20, 36; Kehf Sûresi, 10, 13, 60, 63; Enbiya Sûresi, 60*

⁸¹Anadol, s.38

⁸²Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.88

Cebrail (as) Hz. Adem'e yemek için kap, kacak yapmasını, örtünmek için debagatsanatını, maişet için çiftçilik yapmasını ve demircilik sanatını öğretmiştir.⁸³

Ahi Evran da Hz. Adem için şunları söyler:

*"İnsan dünyada ve ruhânî âlemde Adem Peygamber'in (as) halifesi durumundadır."*⁸⁴

*"Hz. Adem, Allah'ın bütün isimlerinin mazhârı ve halifesidir ve onun özelliği temiz ve saf olmasıdır. Allah Teâla Hz. Adem'i dünyaya göndererek cemâlini sahraya nakşetmiştir."*⁸⁵

B. Şit Aleyhisselam

Fütüvvetnâmelerde Hz. Şit ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

"Fütüvvet prensiplerinden birisi babanın oğula mürebbilik edememesidir. Bu prensibin senedi (delili) şöyle açıklanır: 'Allah Teâlâ Adem'e (as) oğullarını terbiye için Şit'e(as) göndermesini emreder. Adem'in (as) -Ben terbiye etsem olmaz mı? sorusuna Cenab-ı Hak –Olmaz!Ata oğlu terbiye edemez, diye cevap verir. Böylece Şit (as) Allah'ın emri ile ilk mürebbi ve pir olur. Allah tarafından kendine elli sahife gönderilir. Bu sahifeler edebe dairdir. Cennetten gelen koyunların tüylerini kesip, dokur. Cullahlık yapar. Hırka, kuşak, önlük, mendil dokur. Babası Adem'i (as)konukluğa çağırır, hırka giydirir, beline kuşak, önüne önlük bağlar. (...)Hz.Adem vefat ettikten sonra kardeşleri ondan mucize isterler. Dua neticesi mucize gerçekleşir,

⁸³ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*,s.61

⁸⁴ *Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları*, s. 202

⁸⁵ *Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları*, s.154-155

kardeşleri ona tâbi olurlar. Bunun üzerine Şit (as) kardeşlerinin alınlarından üçer kıl keser."⁸⁶

C. İdris Aleyhisselam

Fütüvvetnâmelere göre Hz. İdris (as), terzilik, başmakçılık, takyecilik, boyacılık, iğnecilik, ilm-i nücum gibi bin türlü sanatı işler, buna karşılık dest-i müzd almazdı.⁸⁷

Debbağlara ait bir fütüvvetnâmede ise Hz.İdris'indebbağ olduğu ve kendisine otuz sahife verildiği bildirilir.⁸⁸

D. Nuh Aleyhisselam

Fütüvvetnâmelere göre Hz. Nuh, dört yüz yıl nübüvvet vazifesini ifa etti. Ona kırk erkek, kırk kadın tâbi oldular. Bunun üzerine o "Rabbim yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma" diye Allah'a dua etti. Cebrail gelip duasının kabul edildiğini ve tufanı haber verdi. Nuh (as) tekbir getirdi ki o tekbire Hak Teâlâ'nın düşmanlarını fena eylemesi sebebiyle *Tekbir-i Fenaderler*.⁸⁹

Cebrail (as)Hz. Nuh'a gemi yapmayı öğretti. Tufandan sonra kurtuluşun nişanesi olarak onu tıraş etti. Cebrail Şeyh, Mikail Yol Ata, İsrail Yol Kardeş olup Hz. Nuh'a şed kuşatıldı. Cebrail cennetten üzüm, incir getirip helvayaptı,Nuh(as) helvanın bir kısmını yedi, bir kısmını da müminlere kismet ayırdı.⁹⁰

⁸⁶ Torun, s.62

⁸⁷ Torun, s.62

⁸⁸ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.83

⁸⁹ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.88

⁹⁰ Torun, s.62

E. Salih Aleyhisselam

Fütüvvetnâmelerde Salih (as) ile ilgili şu bilgilere ulaşırız: İlk defa o ticaret yapar, bunun yanı sıra semercilik, mutaflık, dellaklık sanatı ile uğraşır. Müşk, mataradiker.⁹¹

F. İbrahim Aleyhisselâm

Mürüvvet fütüvvete, fütüvvet de velayete götürür. Kâşânî, Tuhfat al-İhvan isimli fütüvvetnâmesinde Hz. İbrahim'in velayetine dair şu ifadelerde bulunur:

"Velayetin ilk noktası ve onu ilk açan yani vahdet manası kendisinden yayılan, fütüvvet ve velayet onunla zuhur eden, İbrahim'in (as) mukaddes nefsidir. Çünkü ilk olarak tecrit yoluna ayak basan, dünyadan ve lezzetlerinden ayrılan, onun ziynet ve şehvetlerinden uzaklaşan, babasından, anasından, kavminden, kabilesinden ayrılıp ehlinden, Azizlerinden ve alıştığı lezzetli şeylerden, yurtlarından hicret ederek Tanrı sevgisi ile çeşitli bela ve meşakkatlere katlanan, gurbete ve savaşa sabreden, putları kırmağa ve cebir sahiplerine aykırı harekete kalkışan ve bu hususta yiğitlik gösteren odur. Öylesine ki düşmanları bile İbrahim'in(as)fütüvvetine tanıklık ettiler. Nitekim Ulu Tanrı onların sözlerini 'Bir feta duyduk, putların aleyhine söylenmedeydi. Ona İbrahim diyorlardı' diye hikaye eder (Enbiya,60). Üstünlük düşmanların tanıklıkta bulunduğu üstünlüktür. Böylece fütüvvet kaynağı ve mazharı, zâhir ve bâtin bakımından onun zâtıdır. Bu yüzden ziyafet törenini o koydu, mürüvvet temelini attı,yalnız yememeyi nezretti, oğlunu boğazlamaya fütüvvet kuvvetiyle kalkıştı. Kurbanı sünnet haline getirdi. Vakti sevgilinin adını

⁹¹ Torun, s.62

duymakla hoş bir hale gelince bütün malından mülkünden geçti, o adın tekrarlanmasını istedi. Malı her ne kadar çoksa da zevk halinde Tanrı adının ululanması için malını hor gördü. Rivayet ederler, Cebrail (as) Tanrı tapısından: 'Ya Rabbi İbrahim'in bu kadar çok malı mülkü varken dostluk ve seçkinlik derecesini nereden buldu?' diye sordu. Tanrı'dan 'Onun gönü bizimledir, malla değil. Dilersen sına.' diye hitap geldi. Cebrail bir insan sûretinde İbrahim'in bulunduğu yerde bir tepenin üstünde görüldü ve pek güzel bir sesle 'Sübbuhun kuddusun Rabb ül melaiketi verruh' dedi. İbrahim neşelendi. Cebrail'in yanına gelip o sözlerin tekrarlamasını diledi. Cebrail 'Malının üçte birini bana bağışla da yine okuyayım.' dedi. İbrahim 'Bağışladım' dedi. Cebrail tekrar okudu. Bunun üzerine İbrahim dedi ki: 'Diğer üçte birini de al, bir kere daha tekrarla.' Cebrail bir daha okudu. İbrahim bunun üzerine 'Bütün malım mülküm senin olsun bir daha tekrarla' dedi(...)'

Fütüvvetnâmelere göre kutup İbrahim'di. Fütüvvetle civanmertlik yolu onunla doğruldu, temelleri sabit bir hale geldi, ferileri kuvvetlendi, derecesi yüceldi. Hz. Muhammed'le diğer peygamberlerin Hz. İbrahim'e uymaları onun kutupluğuna da işaretidir. Allah Teâlâ “İbrahim'in doğru ve düzgün şeriatına uydu.” demiştir.⁹² (Nisa , 125)

Necm-i Zerkûb ilk şalvar giyenin ve ilk konuk ağırlayanın İbrahim Halil (as) olduğunu söyler.⁹³

⁹²Gölpınarlı, 2011, s.230

⁹³Gölpınarlı, 2011, s.219

Nâsırî fütüvvetnâmesinde Hz. İbrahim'i şu şekilde anar:

*"Onun işi yıllarca aylarca oruçtu. Tanrı'yı anmadan özge dostu yoktu. Sık sık konuğu gelir, konuk bekler, gelinceye dek üç dört gün orucunu bozmaz, ancak konuk gelince iftar ederdi. Konuk geldi mi sofrasını yayar, konuğun bütün hizmetini kendi görürdü. Artık ihsan sahibi, açıcı ve tek Tanrı da İbrahim'in adını fütüvvetle anarsa değer elbette."*⁹⁴

Hz. İbrahim ekmekçilik, bakkallık, kasaplık, hıtânet: sünnet, hallâket: tıraş sanatlarıyla uğraşmıştır.⁹⁵

G. İsmail Aleyhisselam

İsmail (as) hallaçlık, kirişçilik yapmış, ilk olarak ata binmiş, oku icat etmiştir.⁹⁶

H. İshak Aleyhisselam

İshak (as) tüfengi icat etmiş, ilk olarak o koyun gütmüştür.⁹⁷

I. Yakub Aleyhisselam

Bazılarına göre ise ilk defa Yakub (as) koyun gütmüştür.⁹⁸

J. Yusuf Aleyhisselam

Nâsırî Yusufu (as) şu sözlerle anlatır:

⁹⁴Gölpınarlı, 2011, s.265-266

⁹⁵Torun, s.63

⁹⁶Torun, s.63

⁹⁷Torun, s.63

⁹⁸Torun, s.63

"Hür kişilerin yüzlerini bezeyen, düşkünlerin ellerini tutan Tanrı, Yusuf'u kuyudan azâd edince onu, fetâ adıyla andı. Çünkü genç çağında güneş bile Yusuf'a secde etti. Yüzüne kimin gözü düşse hemencecik -Hâşâderdi, -Bu insan değil. Yüzü bir bucaktan görünür görünmez, görenler turunç yerine ellerini kestiler,fakat bu güzellikle bu alımla yine de bir adım bile zahitlikten dışarı çıkmadı. İlk gençlik çağındaydı, Zeliha vasfedilmez derecede güzeldi. Ev bomboştu, berrak su akmadaydı, kendisi de susuzdu. Zeliha -Artık dedi, - Bundan ötesi sabır yok. Elini Yusuf'un eteğine attı. Öyle bir sarıldı ki Yusuf'un gömleği yırtıldı. İş böyleyken Yusuf Zeliha'ya hiç meyletmedi, doğrulukta sebat etti. Ne hür kişi bu. O gün nefesine eş olmadığından Tanrı da ona fetâ dedi."⁹⁹

Yusuf (as) ilk kerpici kesmiş, kazzazlık işlemiş ve zindanda süttten yoğurt yapmayı keşfetmiştir.¹⁰⁰

K.Eyyüb Aleyhisselam

Fütüvvetnâmelerde Hz. Eyyüb için onca musibete rağmen Hak'dan yüz döndürmeyip sabrettiği söylenir.¹⁰¹

L. Şuayb Aleyhisselam

⁹⁹ Gölpınarlı, 2011, s.265-266

¹⁰⁰ Torun, s.63

¹⁰¹ Torun, s.63

Şuayb (as), kavmine ticaret hayatında ölçüde dürüstlüğü emretmiş, ancak buna riayet etmeyen kavmi helak olmuştur. O, ücretle koyun gütmüş, keçecilik yapmıştır.¹⁰²

M. Musa Aleyhisselam

Fütüvvetnâmelerdeki bilgilere göre Hz. Musa Allah Teâlâ ile vasıtasız görüşüp gıybet, diğergamlık, cömertlik, israf, komşu hakkı, haram, ana-baba hakkı, ahde vefa hususlarında birtakım ahlaki emirler aldı. Hızır'ı (as) mürşid tutundu.¹⁰³

Mısır halkının Musa'ya (as) bühtanda bulunması üzerine Nil Irmağı'nda yıkanırken elbiselerini üzerine koyduğu taş yürür, Musa (as) da onun arkasından, birlikte şehre giderler. Bu şekilde şahsına izafe edilen bühtandan kurtulur. Taşın gerçekleştirdiği mucizeden haberi olmadığı için taşa vurur, taşın on iki yerinde delik açılır. Taş dile gelip olan biteni anlatır, hak talebinde bulunur. Hz. Musa kabahatini anlar, bu kabahatine karşı taşı boynuna asar. Suçlunun boynuna sehlek asma ondan kalır.¹⁰⁴

Hz. Musa çobanlık yapıp, ücretle koyun gütmüş, cullahlık, bahçevanlık, mücellitlik, attarlıkla uğraşmıştır."¹⁰⁵

N. Davud Aleyhisselam

Hz. Davud, demircilik, nalbantlık, kalaycılık sanatlarıyla uğraşmıştır.¹⁰⁶

O. Süleyman Aleyhisselam

¹⁰² Torun, s.63

¹⁰³ Torun, s.63

¹⁰⁴ Torun, s.63-64

¹⁰⁵ Torun, s.63-64

¹⁰⁶ Torun, s.64

Hz. Süleyman onca malı mülkü olmasına rağmen zenbil örüp, eli emeği ile geçinirdi. O, bakır ve kalayı buldu.¹⁰⁷

P. İsa Aleyhisselam

Ahi Evran Hz. İsa ile ilgili şu ifadeleri kullanır: "İsa'nın (as) zühdüne, Karun'un hırsına bak. Allah biri hakkında baş aşağı yere batırdık, diğeri hakkında şükür ve niyaz merdiveniyle yücelttik diyor. "¹⁰⁸

Fütüvvetnâmelerde Hz. İsa'ya mucize olarak gökten sofraya indiği ve onun ekmekçilik ve boyacılık yaptığı bilgisi yer almaktadır.¹⁰⁹

Mehmet Saffet Sarıkaya Anadolu'daki fütüvvetnâmeleri inceleyerek ortaya koyduğu eserinde, peygamberlerin meslekleri hakkında genel olarak şu ifadelere yer vermiştir:

"Fütüvvetnâmelerde helal kazanç ve elinin emeğini yemek prensibinde peygamberlerin her birinin meslek erbâbı olduğunu beyan edip onları örnek gösterirler. Bunlar arasında: Adem (as) çiftçi, Şit (as) hallaç, İdris (as) terzi, Nuh (as) tüccar ve gemici, İbrahim (as) marangoz, İsmail (as) avcı, İshak(as) ve Musa (as) çoban, Davut (as) zırhçı, Süleyman (as) örücü, (as) hekim, Yunus (as) balıkçı, İsa (as) seyyah, Muhammed (sav) tüccar olarak zikredilir."¹¹⁰

Dördüncü Bölüm

¹⁰⁷ Torun, s.64

¹⁰⁸ Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları, s.187

¹⁰⁹ Torun, s.64

¹¹⁰ Mehmet Saffet Sarıkaya, İnanç Motifleri, s.90

FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ. MUHAMMED

I. FÜTÜVVETNÂMELERDEKİ HZ. MUHAMMEDTASAVVURU

Tabsıra'da bildirildiğine göre Allah'a varmanın yolu iki türdür: Biri akılcı ve araştırmacıların yoludur ki bu, yaratılmışlardan yola çıkarak akıl yürütmedir. Diğer yol keşif ve sevgi yoludur. Yüz yirmi dört bin peygamberin yolu olan bu yola "Sıratü'l-Müstakîm" adı verilir. *"Allah Nuh'a buyurduğu şeyleri size de din olarak buyurdu. Sana vahyettiğimiz şeyleri, İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya da buyurdu ki dine bağlı kalın, onda ayrılığa düşmeyin"* (Şûra ,13). Bu yolun en şerefli ve en mükemmel Hz. Muhammed'in (sav) getirdiği din ve onun yolunda olanların tuttıkları yoldur.¹¹¹

Nâsirî Yaradan'ı güzel özellikleriyle andıktan sonra şu ifadeleri kullanır:

"Kâinat davet yurdunu yaratınca sevgisiyle aşk oyuna girişti.

Ona mana kapılarını açtı, 'levlake' tacını giydirdi.

Mustafa gökte de yerde de ancak 'âlemlere rahmettir'.

*O, cinlerin, insanların, ileri gelenlerin ve halk tabakalarının elçisi olan
Peygamber, yoluna şeriat adını taktı."¹¹²*

Harputlu'nun T.a.V. isimli fütüvvetnâmesinin giriş kısmı, Hz. Muhammed'e bakışı ortaya koymak açısından önemli ifadeler içerir:

¹¹¹Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları, s.140-142

¹¹²Gölpınarlı, 2011, s.262

*"Bilirim bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Ortağı da yoktur O'nun. Bu biliş ve bildiriş tamamıyla Tanrı'ya yönelen ve hidayet yoluna giren kulun biliş ve bildirişidir. Yine biliriz bildiririz ki Muhammed şüphesiz onun seçilmiş kuludur, seçkin elçisidir, rızasını kazanmış habercisidir. O fütüvvet kablesidir, son varılacak durak da odur. Geceler yayılıp varlığı gizledikçe gündüzler ışıyıp herşeyi aydınlattıkça Tanrı ona ve Tanrı'dan çekinen soyuna ...rahmetini ulaştırсын."*¹¹³

Ahi Evran'a göre akıl kandili ile bazı şeyleri anlamak mümkün değildir. Bunları anlamak için Hz. Muhammed'in nurunun aydınlığı gerekir. "Mustafa dünyada iken kim akıldan söz edebilir! Güneş gökyüzünde iken kim kendi ışığına ihtiyaç duyar!" diyerek akıl ışığının Hz. Muhammed'in (sav) nûrunun yanında ne kadar eksik kaldığını anlatmaktadır.¹¹⁴

Muhammed ibn Ali at-Tirmizi şöyle demiş:

*"Muhammed Mustafa'dan (sav) başka hiç kimse bütün vakitlerin ve hallerin edebini koruyamamıştır. O demiştir ki: 'Nefsimi sana teslim ettim, işimi sana bıraktım, sırtımı sana dayadım'. Ve demiştir ki: 'Senden sana sığınırım.' Yüce huzurda bulunduğu zamana gelince onu da şanı yüce Allah bize en güzel şekilde haber vermiş, onu süslemiş ve överek demiş ki: 'Muhakkak sen büyük bir ahlak üzerindesin'."(Kalem, 4)*¹¹⁵

¹¹³Gölpınarlı, 2011, s. 187-188

¹¹⁴Ahi Evren-Tasavvufi Düşüncenin Esasları, s.180

¹¹⁵Sülemî, s.74

Nasırî de Hz. Peygamber'in ahlakının kaynağını şöyle belirtir: "Muhammed, Tanrı terbiyesiyle yetişti de iki cihanın sahibi oldu."¹¹⁶

Feta, fütüvvet şerbeti içme töreninde tuzu sağ eliyle sol elindeki suya döküp şunları söyler:

"Hamd ederim Tanrı'ya ki O kalplerle ruhların karanlıklarına aydın bir ışık mesabesindedir. Bilirim bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Tektir ortağı yok. Bu kopup irkilmeyen bir bilme ve bildirmedir. Bilirim bildiririm Muhammed Tanrı kuludur, insanlara ve cinlere dinlerin en doğrusuyla ve yolların en sağlamını bildirmek için gönderilmiş Tanrı elçisidir. Rahmet ona ve tertemiz soyuna aprı boyuna. Onlardır kurtuluş gemileri, onlardır karanlık gecelerin ışıkları. Yüceltilmiştir,, ululanmıştır, büyütülmüştür, yükseltilmiştir O peygamber."¹¹⁷

A. Şefaât Anlayışı

Bazı fütüvvetnâmelerde Hz. Muhammed'in (sav) şefaatine de dikkat çekilir. Bu fütüvvetnâmelerde şefaât anlayışının varlığı, Hz.Muhammed'e (sav) bağlılığı, onun duasına verilen önemi gösteren önemli bir delildir.

Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık'ta Yüce Allah'ın Cebrail'i (as) Hz. Peygamber'e gönderirken şöyle dediği ifade edilir:

¹¹⁶Gölpınarlı, 2011, s. 270

¹¹⁷Gölpınarlı, 2011, s.206

*"Ey Cebrail müjdele ki: "Ey Muhammed senin saçının her bir kılına cömertlik olsun diye yüz bin günahkâr ümmetini bağışlarım.Sana uymak için her kim saçını tıraş ederse saçının her bir kılına bingünahı affederim. Onun hesap defterinde yaptıklarına fazladan bin sevap yazarım."*¹¹⁸

Hiz. Peygamber Miraç yolculuğunda Mescid-i Aksa'da geçmiş peygamberlere iki rekât namaz kıldırılmıştır. Sonra Cebrail kendisine bal, şarap ve süt bulunan üç bardak sunmuş, o da süt bardağını alıp yarısına kadar içmiştir. Bunun üzerine Cebrail sütün yarısını içmekle ümmetinin yarısına şefaât hakkına sahip olduğunu bildirmiştir. Hiz. Peygamber sütün tamamını içmediği için hayıflanırken Hak Teâlâ Cebrail vasıtasıyla şu haberi vermiştir: -Ya Muhammed Hak Sübhanehû ve Teâlâsana selâm kıldı ve buyurdu ki "Habibim gam etmesin, eğer ümmetinin yarısını onun şefaati ile koyarsam yarısını benim fazlım ve rahmetimle cennete koyarım. Eğer onun ümmeti ise benim kullarımdır. Ben Ekrame'l-ekramîn ve Erhame'r-rahimînim". Hiz. Rasûl bu sözü işitince "Allahuekber" demiştir. Bu tekbire fütüvvet ehli Hiz. Rasûl'ün (sav) ümmetinin tamamına şefaât kılmayı ahdetmesi ve ahde vefa göstermesi sebebiyle "Tekbir-i Vefa" derler.¹¹⁹

Bu ifadelerden fütüvvet ehlinin şefaât inancını da Ehl-i Sünnet gibi kabul ettiği anlaşılmaktadır.¹²⁰

¹¹⁸ Mehmet Saffet Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İnceleme Metin*, Horasan Yay., İstanbul 2008, s. 52

¹¹⁹ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.89

¹²⁰ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.85

B. Hz. Muhammed'in (sav) Diğer Peygamberler Arasındaki Üstünlüğü

Ahi Evran'a göre Muhammed ümmeti olan bazı büyük ermişler, Hz. Muhammed'in hassasındaki zevki tatmışlardır. Hz. Muhammed (sav) "*Ümmetimin âlimleri diğer milletlerin peygamberleri gibidir*" hadisiyle bu kimselerden bahsetmektedir. Evliya iki kısımdır: Bir kısmı insanlara yönelmiş mükemmel ermişler olup uyanık olanlardır, bir kısmı da kendinden geçmiş, sarhoşluk halindeki kâmil ermişlerdir. Kendi benliklerinden bile habersiz olan bu evliyalar insanları irşâd edemezler. Fakat insanlara yönelmiş veliler Hz. Muhammed'in (sav) hadisinde bahsettiği velilerdir.¹²¹ Onun ümmeti olan alimler diğer peygamberler seviyesinde olduğuna göre Hz. Muhammed (sav) diğer peygamberlerin de üstündedir.

Necm-i Zerkûb fütüvvetnâmesinde Hz. Muhammed'i ve onun peygamberler içerisindeki yerini şu sözlerle anlatır:

"Önce bil ki, noksan sıfatlardan arı ulu ve kutlu Tanrı, halkı gizli yokluk yurdundan varlık sahasına getirdi ve var olan şeyler arasından Adem'i, Ademoğulları arasından peygamberleri, peygamberler arasından da Tanrı elçisi Muhammed'i seçti. Peygamberler görünüşte ondan önce geldi amma içyüzden rahmeti umumî olan Tanrı ona rahmet etsin ve esenlikler versin, o, hepsinden önceydi. Nitekim kendisi de "Ulu Tanrı önce benim nurumu yarattı" buyurur. Bir başka yerde de "Ben peygamberken Adem, suyla toprak arasındaydı" der. Böylece var olan her şey, onun kutlu varlığıyla düzelmiştir. Peygamberliğin başlangıcı, görünüşte Tanrı esenlik versin, görünüşte Adem'ledir, son buluşu Tanrı'nın rahmeti ve esenliği ona olsun, Muhammed

¹²¹Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları, s.180-181

Mustafa iledir. Peygamberliğin sonu onunla olduğundan dolayı da vilayet kapısı onunla açılmıştır. Tanrı rahmet etsin ve esenlikler versin, Mustafa'nın vilayet mânâsına bir yerde hakikat derler, bir mertebede tarikat adını verirler, bir makamda şariat derler, bir sûrette de onu fütüvvet sayarlar."¹²²

F.C.S.ta bu minvalde şu ifadelere yer verilmiştir:

"Adem'in(as) başından kesilen saçlar hakkında sorarlar. Cevabı şöyledir: Adem'in(as) başından yüz yirmi dört bin kıl kesildi ve denildi ki, 'Adem senin neslinden başındaki kıl sayısınca peygamber gelecek. Hepsi peygamberliği ile Muhammed (as) ümmetinden olacaktır'. Muhammed'in (as) başından yüz yirmi dört bin kıl indi ve denildi ki, 'Ey Muhammed, başından inen kıl sayısınca peygamberin hâtemisin ve âlem senin dostluğun için yaratıldı'. Bunun delili: 'Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflak' sözüdür. Anlamı: 'Ey Muhammed, eğer sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.'"¹²³

Ahi Evran Hz. Muhammed'in diğer peygamberler arasındaki yerini şu sözlerle bildirir:

"İlk ve son Efendimiz Peygamberimiz hakkında söylenen "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" sözünün sırrı bütün gönlü aydın, içi nurlu, maneviyatta mütehassıs olanlara göre tamamen gerçek ve onun şânına uygundur. Bu

¹²²Gölpınarlı, 2011, s. 218

¹²³Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık*, s. 62,63

*yüzden keşif ve müşâhade sahibi olan bütün büyükler onun gelmiş ve geleceklerin en hayırlısı ve en mükemmeli olduğunda mütefekkindirler."*¹²⁴

Fütüvvetnâmelerde geçen bütün bu ifadelerden Ahilikte Hz. Muhammed'in Allah'tan sonra en büyük değer olduğu, şefaatin hak olduğuna inanıldığı, peygamberler arasında Hz. Muhammed'in yerinin en üstün konumda olduğu görülmektedir.

II. FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ. MUHAMMED SEVGİSİ

İbrahim Arslanoğlu'nun neşrettiği Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme'nin giriş kısmında şu ifadeler yer alır:

*"Bu kitap bir fütüvvetnâmedir. Esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla başlarım. Hamd o Allah'a ki takvayı Peygamberin elbisesi kıldı ve fütüvvet takvasını evliyanın şîârı kıldı. Salât ve selam nebilerin en şerefli ve seçkinlerin efendisi Muhammed'e ve onun vasileri olan ailesine olsun. Allah onun seçkin arkadaşlarının hepsinden razı olsun. Bütün peygamberlere selam olsun. Âlemlerin Rabb'i olan Allah'a hamdolsun."*¹²⁵

Nasırî eserinde Hz. Peygamberi şu güzel kelimelerle tanıtır:

"Nübüvvet hokkasının mücevheri, vefa denizinin incisi, safa madeni Mustafa ki âlemin hülâsası, onun arı varlığıdır. Âbıhayat onun ayağının bastığı toprağa hasret çekmededir. Sözleriyle eşsiz iri inciler saçmış, parmağıyla ayı

¹²⁴Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları, s.160

¹²⁵İbrahim Arslanoğlu, Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme, Ankara 1997, s.29

*ikiye yarmıştır. Bulut onun yüzüne gölge salmadaydı. Tatar diyarının miski, saçından utanmıştı."*¹²⁶

Ybof.deHz. Peygamber'in sünnetinden mutluluk yolu denilerek bahsedilir. Yine bu fütüvvetnâmede Hz. Peygamber'den "insanoğlunun efendisi, dünyanın ışığı, pak, nurlu, temiz, aziz, şerefli, güzel ruhlu" diye bahsedilir.¹²⁷

Ahilikte şed bağlama töreninde, lokma sunmada, yemek duasında ve birçok yerde "Güzel Muhammed'e salavat getirelim" denilerek bütün bu aşamalarda Hz.Muhammed'e salavat getirilir.¹²⁸

Ahi Evran, Cenab-ı Allah'ın, Davud'a (as) şöyle vahyettiğinden bahseder: "Ey Davud, Muhammed'i kendim için, insanoğlunu Muhammed için, yarattığım diğer şeyleri insanoğlu için yarattım..."¹²⁹ Ona göre bir kimse Hz. Muhammed'e (sav) uymakla akıl aynasını tabiat kirlerinin karanlık paslarından arıtmış, kuruntu ve hayal perdesinden kurtarmış olur.¹³⁰

Yine şed bağlanırken okunan bir dua da şu ifadeler yer almaktadır:

*"Efendimiz Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir. O Muhammed ki Miraç gecesi Cebrail onun beline şed bağlamış, ona hurka ve taç giydirmiştir. O, ışık ve nur saçandır. Allah ona, sülalesine ve arkadaşlarına dalgalar ve yıldızlar sayısınca salât etsin."*¹³¹

¹²⁶Gölpınarlı, 2011, s. 300

¹²⁷Arslanoğlu, s.37

¹²⁸Arslanoğlu, s.37-41

¹²⁹Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları, s.160

¹³⁰Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları, s.167

¹³¹Arslanoğlu, s.38

F.C.S.ta Yüce Allah'ın Cebrail'i (as) Hz. Peygamber'e gönderirken şöyle söylediği ifade edilir:

"Ey Cebrail müjdele ki: 'Ey Muhammed senin saçının her bir kılına cömertlik olsun diye yüz bin günahkâr ümmetini bağışladım. Sana uymak için her kim saçını tıraş ederse saçının her bir kılına bin günahı affederim. Onun hesap defterinde yaptıklarına fazladan bin sevap yazarım.' "132

Kâşânî T.a.İ.nin girişinde, Hz. Peygamber'e selam verilirken şu ifadelerin kullanıldığından bahseder:

*"Ucu bucağı bulunmayan, rahmet ve esenlik, fazilet eshabı olanların önde gidenine, güzel ve yüce huyları tamamlayana, geçmişlerin önderine, Tanrı yakınlarının uydukları Muhammed Mustafa'ya, evladına, sehabesine (...)"*133

Harputlu, T.a.V.da Hz. Peygamber'i "Peygamberlerin ulusu ve efendisi" olarak nitelendirir.¹³⁴ Yine bu eserde Hz. Peygamber yüce soylu, temiz huylu ve arı sıfatlı olarak anılır.¹³⁵

Ahi Evran, Tabsıra'nın giriş bölümünde şu ifadeleri kullanır:

"Salât ve selama müstehak Hz. Muhammed'dir (sav). O âli cenap ki, doğu ve batı onun peygamberlik nûru ile aydınlandı. Maddi ve manevi varlık onun velayet güneşi sayesinde gül bahçesine döndü. Her biri cehalet

¹³² Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık*, s. 52

¹³³ Gölpınarlı, 2011, s. 227

¹³⁴ Gölpınarlı, 2011, s. 190

¹³⁵ Gölpınarlı, 2011, s. 201

*karanlıklarında birer kandil, hidayet hazinelerine birer anahtar olan ailesi fertlerine ve vârislerine de selam olsun."*¹³⁶

Sülemî, eserini şu ifadelerle bitirir: "Hamd âlemlerin Rabbine mahsustur. Allah Efendimiz, Peygamberlerin Efendisi Muhammed'e ve onun tertemiz âl ve ashabına daima ve pek çok salât ve selâm etsin."¹³⁷

A. Hz. Muhammed İçin Kullanılan Sıfatlar

Fütüvvetnâmelerde Hz.Muhammed (sav) birçok sıfatla anılmıştır. Onun için kullanılan sıfatlardan bazıları şunlardır:

Ahir Zaman Peygamberi (Son Zamanın Peygamberi), Bihter-i Evliyâ (Velîlerin En Üstünü), Cümle Halkun İzze Câhi (Bütün yaratılmışların en yüksek makamı) , Cümle Zerrâtun Penâhı (Bütün Varlıkların Dayanağı) , Derdlerün Tabibi, Dinün Direği, Emîr-i Muhteşem (İhtişamlı Yönetici) , Enbiyâlar Padişahı,Enbiyâlar Serveri (Peygamberlerin Reisi) , Enbiyânun Yegi (Peygamberlerin Bir Tanesi), Evliyâlar Rehberi (Peygamberlerin Yol Göstericisi), Fahr-i Âlem (Âlemin İftiharı) , Fahri'l-Enbiyâ (Peygamberlerin İftiharı), Habîb-i A'zam (Büyük Sevgili), Hâce-i Âlem (Âlemin Sahibi, Efendisi), Hâce-i Kâ'inat (Kainatın Efendisi), Hâtemü'n-Nebiyullah (Allah'ın Peygamberlerinin Sonuncusu), Hazret-i Rasûl-i Ekrem, Hazret-i Server-i Kâinât (Hazreti Kâinâtın Reisi), Hücet-i Kâinât (Kâinâtın Şahidi), İmânü'l-Harameyn, Kâ'inâtun Şems ü Mâhı (Kâinâtın Güneşi Ayı), Kethüdâ-yı Din (Dinin Başı), Mahbûb-ı Hudâ (Cenâb-ı Hakk'ın Sevgilisi), Mahmûd (Övülmeye Lâayık),

¹³⁶*Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları*, s.133

¹³⁷Sülemî, s.94

Mefhar-ı Mevcûdât (Kâinâtın İftihârı), Muhammed-i Mustafâ, Nebiyy-i Muhterem (Nebîlerin Kıymetlisi), Pişvâ-yı Arab ve'l-Acem (Arapların ve arap olmayanların Reisi), Rahmetelli'l-âlemîn (Âlem için Rahmet), Rehnümâ-yı Cennet (Cennetin Kılavuzu), Sahib-i Kerem (İzzet Şeref Sahibi), Server-i Kainât (Kâinâtın Reisi), Server-i Mecûdât, Şefi'ül-Müznebîn (Günahkârların Şefaâtçisi), Şeri'atun Begi (Şeriatın Beyi), Velîler Bihteri (Velilerin En Üstünü)¹³⁸

Onun için sıfatların en güzelleri kullanılmıştır. Bütün bunlar bize fütüvvet ehli tarafından Hz. Muhammed'in çok büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

III. HZ. MUHAMMED'E (SAV) VE ONUN SÜNNETİNE VERİLEN ÖNEM

Eşref b. Ahmed fütüvvette dört kapıdan ilki kabul edilen Şeriatın kaynaklarının; Kitap, sünnet, icmâ ve kıyas olduğunu belirtir.

Fütüvvet âdap ve erkânının Kur'an'dan sonra ikinci derecede kaynağı hadislerdir. Fütüvvet ile alâkalı her husus bu iki kaynağa isnat ettirilmekte hattâ bu hususta sözün ifade ettiği gerçek manadan uzak te'villere dahî gidilmektedir.¹³⁹

Fütüvvete giden yolda peygamberlerin hakkını gözetmek şartlardan biridir. Peygamberlerin hakkını gözetmek; ona uymak yani âdetlerde, ibadetlerde, huylarda, onun izini izlemek, onun gittiği yola gitmek, ona hakkı ile tâbi olmak, Peygamberi sevmek, davet ve sohbetinin hakkını tanımak, ona ve Ehl-i Beyt'ine daima salavat

¹³⁸ Torun, s.304-305

¹³⁹ Torun, s. 356

getirmek, muhacirlerle ensara inanmak, İslam ehlinden onun sohbetine erişenlere ve ona yardım edenlere Tanrı rızasını dilemek, hepsiyle uzlaşıp doğru olmaktır.¹⁴⁰

Fütüvvete tâbi olmak İslam'ın sunduğu ilke ve prensiplerin teşkilat mensupları tarafından daha rahat içselleştirilmesini, dolayısıyla fütüvvetnâmelerin onlar üzerindeki yaptırım gücünün artmasını sağlamıştır. Bu yüzden fütüvvetnâme yazarları eserlerinde Kuran ayetleri ve Hz. Muhammed'in (sav) hadislerine atıfta bulunma ihtiyacı hissetmişlerdir. Hatta bazen o noktaya varmıştır ki bazı sözler hadis olmadığı halde fütüvvetnâmelerde hadismiş gibi sunulabilmiştir.¹⁴¹

Ahilikte ilerlemiş kişiler şu şekilde tanıtılmaktadır:Fütüvvet erkanınca yiğitlik niteliklerine ulaşmış, ayrıca bir sanat öğrenmiş, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmış, Yüce İslâm Peygamberi'nin elçiliğini kabul ve sünnetlerine uymuş, dinin ehilleri ile sohbet ve muhabbete yönelmiş kişiler, Ahilikte ilerlemiş olanlardır.¹⁴²

Sülemî fütüvvetnamesinin son bölümünde fütüvvetin aslının dini gözetmek, sünnete uymak, Allah'ın Peygamberi'ne emrettiği sözleri yapmak olduğunu ifade eder.¹⁴³

Ahi Evran "Hevâ ve heves çirkefinden ancak Muhammed Mustafa'ya (sav) uyumakla kurtulmak mümkün olabilir." der ve şu ayeti örnek verir :*Şüphesiz Allah Resûlü sizin için güzel bir örnektir*(Ahzab, 21).Yine o "Allah ve Peygamber'in yoluna koyul ve yürü! Kur'an ve sünnette olmayan şeyler efsane ve hevesten ibarettir.", "Ebedî

¹⁴⁰Gölpınarlı, 2011, s. 220-221

¹⁴¹ İhsan Kahveci, *Fütüvvetnâmelerin Dinî Dayanakları*, 1. Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Kırşehir 200, s. 558

¹⁴²Refik Soykut, *Orta Yol Ahilik*, Ankara 1971, s. 89

¹⁴³Sülemî, s.93

saadetin hazinelerinin anahtarını Hz. Mustafa'nın işaret ve rumuzlarından bil." diyerek Hz. Muhammed'in (sav) sünnetinin önemine dikkat çeker.¹⁴⁴

Necm-i Zerkûb'a göre fütüvvet üç kısımdır: Birincisi Tanrı buyruğunu tutmak, ikincisi Tanrı elçisinin sünnetini korumak, üçüncüsü Tanrı ehli ile sohbet etmektir.¹⁴⁵ Ona göre Ulu Tanrı'nın velileri de üç kısımdır:

“Bir kısmına avâm derler, bir kısmına havâs, bir kısmına da hass-ül-has. Avama ait fütüvvet, her şeyden hakkını almak ve her şeyin hakkını bilmektir. Bir de Tanrı rahmet etsin ve esenlikler versin, Muhammed şeriatı hükümlerine uymaktır ki bu mertebe ancak şeriatla tamamlanır. Aynı zamanda ibadetini Tanrı elçisi Muhammed'in sünnetini gözeterek yapmaktır. Fütüvvet bu mertebede kemâle erişince insanda peygamberlikten bir hassa meydana gelir. Ulu Tanrı'dan kula gelen nimeti, nübüvvet sıfatının vasıtasıyla gelir. Havâsın fütüvvetine gelince: Bu, sözde, işte ve halde peygamberlerle erenlerin haklarını gözetmek ve âdetlerde, ibadetlerde, huylarda ve sıfatlarda Peygamber'e uymak, Tanrı rahmet etsin ve esenlikler versin, Mustafa'nın izinde, Ulu Tanrı'nın -Eğer İslam yolunda halk doğru yürüseydi onları bol bol yağmurlarla sulardık(Cin, 16), buyruğunca doğru olmaktır.(...)”¹⁴⁶

Sülemî, fütüvvetin gereklerinden birinin güzel ahlakı kullanmak olduğunu ifade eder ve Ebu'l-Kasım an-Nasrâbâzî'nin (ö. h. 910) fetâlarından birinin güzel ahlakı

¹⁴⁴ Ahi Evren-Tasavvufî Düşüncenin Esasları, s.207

¹⁴⁵ Gölpınarlı, 2011, s. 212

¹⁴⁶ Gölpınarlı, 2011, s. 214

tanımlarken Allah'ın Elçisi'nin (sav) sünnetine uymanın gereğini de belirttiğini söyler.¹⁴⁷

Fütüvvetnâmelerdeki gündelik hayata ait görgü kurallarının çoğunun Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarından alınan ve halk arasında anane olmuş sünnet motifleri olduğunu görürüz.¹⁴⁸

Sülemî, Ebu Osman al-Hîrî'nin (ö. m. 910) şöyle dediğini rivayet eder:

"Kimin Allah ile sohbeti dürüst olursa; O'nun kitabını düşüne düşüne okur, sözünü bütün sözlere üstün tutar, O'nun emrettiği adap ve ahlaka uyar. Allah'ın Rasûlü (sav) ile sohbeti dürüst olan; onun ahlakına, sünnetlerine, gidişlerine uyar, yaptığı ve yapmadığı şeylerde Peygamber'in sünnetlerine kılavuz yapar. Allah'ın velileri ile sohbeti dürüst olan da; onların gidişlerine yollarına uyar, onların adabıyla edeplenir, adetlerini yapar. Bu dereceden aşağı düşen kimse helak olanlardandır."¹⁴⁹

Fütüvvetnâmelerde şeddin dürülmesi tevil edilirken, şeddin beşe katlanmasının İslam'ın beş şartına ve beş vakit namaza işaret ettiği beyân edilir.¹⁵⁰ İslam'ın beş şartı Burgâzi'nin fütüvvetnâmesinde Hz. Peygamber'in hadisine istinâden şöyle açıklanır: İslam'ın bünyâdı beş nesne üzerine kılındı: Birincisi şehâdet vermektir Tanrının birliğine ve Rasûlün haklığına. İkincisi beş vakit namaz kılmaktır.

¹⁴⁷Sülemî, s.62

¹⁴⁸ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.123

¹⁴⁹Sülemî, s.34

¹⁵⁰ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.116

Üçüncüsü zekat vermektir. Dördüncü Ramazan ayında oruç tutmaktır. Beşinci hacca varmaktır.¹⁵¹

Ebû Tâlip el-Mekkî'ye (ö. m. 996) göre tevhid ve Peygamberi hak bilme, beş vakit namaz, oruç ve zekat, mürşid-i kâminden beyat almak olmadan Müslümanlık tamam olmaz.¹⁵²

T.a.V.da fütüvvet yoluna giren ve kible ehlinde olan her kişinin Ulu Tanrı emirlerini tutması ve Peygamber'in sünnetine uyması gerektiği ifade edilir.¹⁵³

Birçok fütüvvetnâmede Hz.Muhammed'in (sav) şu hadis-i şerifi geçer: "Men terake sünnetî feleyse minnâ."¹⁵⁴ Anlamı: "Kim benim sünnetimi terk ederse bizden değildir."

F.C.S.ta şu ifadeler dikkat çekicidir:

"Fütüvvet ehli sayılabilmek için fütüvvet kuşağını kuşanmak; fütüvvet kuşağını kuşanmak için de dervişin, kuşakları kimin kuşandığını, nasıl kuşanmak gerektiğini, adlarını, sûretlerini bilmesi gerekir.Birinci kuşak Adem Peygamberindir, yedi gösterişi ve yedi boğumu vardır. İkinci Şit'in (as) kuşağıdır. Üçünü Yusuf Peygamber'indir. Dördüncü Süleyman Peygamber'indir. Beşinci Rasul'un(sav) kuşağıdır.Altıncı imamların kuşağıdır, şedd-i hakîki de denir. Yedinci şeyhlerin kuşağıdır, şedd-i mihrabîdir.Her bir tarikat ehlinin kendisinin hangi kuşak ehli olduğunu

¹⁵¹ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.116

¹⁵² Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.116

¹⁵³ Gölpinarlı, 2011, s. 198

¹⁵⁴ Torun, s. 369

bilmesi gerekir ki o kuşak ehinden olmak ona nasip olsun yoksa nasipsiz kalır. Ancak bütün kuşakların hepsi hanedân-ı Rasûl'den olduğu bilinmelidir, çünkü bütün peygamberlerden Muhammed Mustafa'ya kaldı ve Rasûl Aleyhisselam Hazreti'nden kendi hânedânına kaldı."¹⁵⁵

Fütüvvette belli bir olgunluğa gelmiş dervişe hırka giydirilir. Bu hırkanın yakasında "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah" yazılıdır.¹⁵⁶

Fütüvvet sahibi olmak için gerekli şartlardan bir tanesi bu yolun pirlerinden müteber senetlerle, şecere ve icazet sahibi bulunmalı ve böylece nispetini Muhammed Mustafa'ya doğru bir surette ulaştırmalıdır.¹⁵⁷

Ahilik kültürü ile ilgili bize bilgi sağlayan kaynaklardan biri Ahi şecerenâmeleridir. Ahi şecerelerine göre Ahi Evran, Hz. Muhammed ile bir araya gelmiştir. Buna göre Hz. Muhammed, Ahi Evran'ın belini ashabının huzurunda bağlamış, Ahi Evran da onun elini öpmüştür. Bu tutarsızlığı açıklamak için Sâdi Bayram (d. m. 1943) şecerenâmesinde iki tane Ahi Evran olduğunu, birinin Hz. Muhammed'in amcasının oğlu *Abbâs-ı Ekber*, diğerinin Ahi Evran Şeyh Mahmud Nasrû'd-dîn olduğunu ifade eder.¹⁵⁸

Ahi şecereleri aynı zamanda bir *sözleşme senedi* mahiyeti taşır. Şecere sayılıp tamamlandıktan sonra -Bunların hepsi Hz. Muhammed'in (sav) sünnetini icra edip ta kıyamete kadar otuz iki esnafın yolunu ve erkânını yerli yerine koyup gitmişlerdir.

¹⁵⁵ Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık*, s. 69-70

¹⁵⁶ Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık*, s. 79

¹⁵⁷ Gölpinarlı, 2011, s. 215

¹⁵⁸ Fatih Köksal, *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir 2008, s.89; bk. Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehir-Gülşehir ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, İstanbul, 1948, s.78; Sadi Bayram, *Ahilik ve Bir Ahi Şeceresi*, TTK Belleten, 1994, s. 306

Her kim bu sened-i şerîfîicra eder ise dünyada ve ahirette merâm-ı maksûduna nâil ola. Amin, veya benzeri bir dua yer alır.¹⁵⁹

Ahilikle ilgili kaynaklardan bir başkası icâzetnâmelerdir. İcâzetnâme zaviye açma yetkisi kazanan ahiye verilir. Örnek bir icâzetnâmede, icâzet alan ahinin, Hz. Peygamber'in sünnetine verdiği önem şu sözlerle ifade edilir:

*"İşte Ahi Tursan B. Halîl, bütün bu güzel huylara sahip, herkesin gönlünde taht kurmuş ve fütüvvet dairesini tamamlamış bir kişidir. O fütüvvet sahibi, cömert bir insandır. Akranlarının önde gelenlerinden, hizmet ehli ve Hz. Peygamber'in sünnetine sıkı sıkıya bağlı bir şahıstır."*¹⁶⁰

Fütüvvetnâmelerde muhtelif hususlarda fetvalara rastlarız. "Şüphesi olan fetva itdürsün" benzeri ifadelerle de inanmayanlar fetvaya davet edilir. Fetvalar din adamlarının herhangi bir dinî ve dünyevî hususta düşülen ihtilafın çözümü için Kuran'a ve sahih hadislere dayanarak verdikleri hükümlerdir.¹⁶¹

Avârif ül-Maârifte sûfnin yanında âsa taşınması gerektiği ve bunun sünnet olduğu ifade edilir.¹⁶² Bunun gibi fütüvvetnâmelerde sıkça Hz.Muhammed'in (sav) hadislerine yer verilmiştir.¹⁶³

¹⁵⁹ Köksal, *Ahi Evran ve Ahilik*, s.89

¹⁶⁰ Köksal, *Ahi Evran ve Ahilik*, s.94

¹⁶¹ Torun, s. 372

¹⁶² Anadol, s. 42

¹⁶³ Bknz: Tuhfat-al-Vasâya,112a,113a,113b,114a; Necm-i Zerkûb, Fütüvvet-nâme, 219b, 231b, 232a, 232b, 233a, 233b, 234a; Kaşânî, Tuhfat-al-İhvan, 354a, 355a, 356a, 358b, 359b; Sülemî, s.25,26,56,57,65,79,89,93.

Fütüvvette, şerbet içme töreninde, terbiyenin şerbet içmeden önce ettiği şu dua, Hz.Peygamber sevgisini, onun ardından gidenlere duyulan sevgiyi ve onun sünnetine verilen önemi en güzel şekilde gösteren örneklerdendir:

"Selam, Tanrı rahmeti ve bereketleri size. Rahman ve Rahim Tanrı adıyla. Hamd âlemlerin Rabb'i Tanrı'ya. Hayırlı son Tanrı'dan çekinenleredir. Tanrı rahmeti, esenliği, kutluluğu; peygamberlerin efendisi, Tanrı'dan çekinenlerin imamı, habercilerin sonu Muhammed'e ve bütün soyuyla tertemiz Ehl-i Beyt'ine, şeriatta ve tarikatta halkı doğru yola irşad eden hakikatli, sabırlı, doğru, itaat sahibi, yoksulları doyuran, istiğfar eyleyen, halifelerine ve öğüt vermede ona uyanlara. (...) Durdum sayısız günahlarından istiğfar etmeye, Ulu ve Kutlu Tanrı'nın emrine ve nehyine uyup kulluk eylemeye. Muhammed Mustafa'nın tertemiz davetine ve halvetine uymaya, peygamberlerle erenlerin huylarında ve yollarında olmaya (...)"¹⁶⁴

F.C.S.ta yer alan sünnetler şunlardır;

1. Zikr-i Hakkı dilinden düşürmemek,
2. Adavet var ise kalbinden gidermek,
3. Talib olunan yola teslim olmak.¹⁶⁵

¹⁶⁴Gölpınarlı, 2011, s. 218

¹⁶⁵Mehmet Saffet Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık'a Dair Bir İnceleme*, www.msaffets.com, Pdf., s.20 (Er. T.04/01/2015)

Fütüvvetnâmelerde yer alan bütün bu bilgilerden yola çıkarak ahinin ya da fetânın Hz.Peygamber'e ve onun sünnetine ne kadar önem verdiğini ve önem vermek zorunda olduğunu söyleyebiliriz.

IV. FÜTÜVVET ERKÂNININ HZ. MUHAMMED İLE OLAN İLGİSİ

Fütüvvetnâmelere bakıldığında fütüvvet erkânının Hz.Muhammed'in (sav) şahsı ve sünnetiyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu durum fütüvvet kurumunda Hz. Muhammed'e verilen önemin de en dikkat çekici göstergelerindendir.

F.C.S'ta Yüce Allah'ın Cebrail'i(as) Hz. Peygamber'e gönderirken şöyle dediği ifade edilir:

"Ey Cebrail müjdele ki: 'Ey Muhammed senin saçının her bir kılına cömertlik olsun diye yüz bin günahkâr ümmetini bağışlarım. Sana uymak için her kim saçını tıraş ederse saçının her bir kılına bin günahı affederim. Onun hesap defterinde yaptıklarına fazladan bin sevap yazarım.'"¹⁶⁶

Ahinin ve fetânın tıraş olması bu olaydan kaynaklanmaktadır.

Şerbet sunmayı Peygamberimiz koymuş ve sahabeye süt sunmuştur.¹⁶⁷ Tuzlu su içme olayının kaynağı da şu ifadelerle anlatır: "Peygamber, aramızda şarap kullanmamız doğru değil, buyurdu ve tuzlu suyu koydu. Onlar da Peygamber'in kutlu adına tuzlu

¹⁶⁶Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İ.M.*,s. 52

¹⁶⁷Gölpınarlı, 2011, s. 217

şerbet içtiler.(...) Şarap içenler Ebu Cehil'e mensup oldular. Tuzlu su içenler Muhammed Mustafa'ya mensup oldular."¹⁶⁸

Cafer Sâdık da nâkibliğin kaynağından şöyle bahseder:

"Eğer sorsalar, ilk nakiblik kimden kaldı, ilk nakib kimdir. Cevap ver ki, Adem Peygamber evinde konukladığı Şit Peygamber ilk nakib olmuş, kendisi hizmet etmiştir. sonra İdris önünde Ma'cel nakib oldu. Nuh Peygamber önünde Sam nakib oldu. İbrahim Peygamber önünde İsmail nakib oldu. İshak Peygamber önünde Şem'un oldu. Yusuf Peygamber önünde Cermus oldu. Musa önünde Harun oldu. Davud Peygamber önünde Baluğ oldu. İsa Peygamber önünde Harkis oldu. Bizim Peygamberimiz zamanında ashab önünde Peygamberimiz kendi nakib oldu. O zaman bir Arap geldi, Rasul Hazretine 'Men seyyidiküm?' diye sordu. Rasulullah dedi: 'Seyyüdüna hadimüna.' Yani Arap 'Sizin ulunuz kimdir?' diye sordu. Rasul Aleyhisselam dedi: 'Bizim ulumuz hizmetkarımızdır'. Arap, ulularının o olduğunu bildi. Sonra o Arap imana geldi."¹⁶⁹

Bir vilayetten bir vilayete helva gönderilmek istendiğinde helvanın konduğu kutu ip ile sekiz kat dolanmalıdır. Her kattan bir düğüm vurmali, önceki düğümde Adem Safiyullah, ikinci düğümde Nuh Nebiyullah, üçüncü düğümde İbrahim Halilullah, dördüncü düğümde Muhammed Rasulullah, beşinci düğümde Ebubekir Sıddık,

¹⁶⁸Gölpınarlı, 2011, s. 217

¹⁶⁹Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İ.M.*, s. 68-69.

altıncı düğümde Hz. Ömer, yedinci düğümde Hz. Osman, sekizinci düğümde Hz. Ali (ra), denmelidir.¹⁷⁰

Namazın beş vakit olması Allah'ın önce Muhammed'in nûrunu yaratması ve onun Allah'a beş defa secde etmesi sebebiyledir.¹⁷¹

Ali Torun, fütüvvet kurumunda önemli olan kavramların Hz. Muhammed (sav) ile ilgisini şu ifadelerle bildirmektedir:

"Hz. Muhammed (s.a.v) kırk yaşına ulaştığı vakit kendisine risalet haberi geldi. Risaletle birlikte kendisine "Tac", "Burak", "Alem", "Sancak", "Zülfekar" teslim edildi.

Kafirler elinde rencide olduğu için bir gün Allah emriyle Hz. Cebrail, "Tac", "Hulle" ve "Kuşak"la gelip Mi'raç haberini verdi. Bu haberin "Şükranesi" olarak, Resul(a.s) "İki rekat namaz" kıldı. Hz. Cebrail Peygamberi "Tıraş" edip, "Tac" ve "Hulle"yi giydirdi. "Şedd"i beline bağladı. Resul "Tekbir" getirdi. Burak'a binip Kudüs'e geldiler. Mescid-i Aksa'da bütün peygamberlere "İki rekat namaz" kıldırdı.

Miraç'ta; otuzu "Şeriat"ta, otuzu "Tarikat"te, otuzu da "Hakikat"te olmak üzere doksan bin kelime teslim aldı.

Son haccını yapıp Mekke ile Medine arasında "Gadiru Hum" denilen yere geldiklerinde "Ağaç dibi"nde Cebrail talimiyle "Minber" düzdüler. Hz Ali ile bu minber'in üzerine çıkıp Ali'yi "Vasiyy" tayin etti. Bütün sahabe "Bey'at"

¹⁷⁰ Arslanoğlu, s.57

¹⁷¹ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.119

ettiler. Seccâde dibinde "İki rekat namaz" kıldılar. Hutbe okuyup Hz. Ali'ye kendi "Durre'a(kuşak)"sını kuşattı. Bütün sahabeyi ikişer ikişer "Kardeşleştirdi". Ali'ye icazet verip "Helva" yapmasını söyledi. Hz. Ali beksemât, hurma ve yağdan "Helva" yaptı, bütün ashaba dağıttı. Kalanını Medine'de bulunan Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'e "Kısmet" ayırdı."¹⁷²

V. FÜTÜVVETNÂMELERDE VARLIK ANLAYIŞINDA HZ. MUHAMMED KISSALARI

A. Hz. Muhammed'in Nurunun Yaratılması

Fütüvvetnâmelerde Hz. Muhammed'in nurunun yaratılması şu ifadelerle anlatılmıştır:

"Salâtu selam Rasûl-i Ekrem (sav) Hazretine olsun ki cümleden evvel Hak Teâlâ anun nurını halk eyledi. Sürh akîkden bir kandil halk idüp nûr-ı Muhammed (sav) anun içine kodı. Namazda durur gibi durgurdu. Ervâha emr eyledi. Anı yüz bin yıl tavaf itdiler.

Andan sonra ervâha emr itdi. Andan yana bakdılar. Mübarek başını gören sultan oldu. Kaşını gören nakkâş oldu. Gözlerin gören hâfız oldu. Alnını gören beg oldu. Yüzün gören attâr oldu ve hakîm oldu. bağazın gören vâ'iz oldu. Sakalın gören gâzî oldu. Sağ elin gören boyacı oldu. Sol elin gören keyyâl oldu. Arkasın gören demürçi oldu. Parmakların gören kâtib oldu. Sol parmağın gören derzi oldu. Sadr'ın gören âlim oldu.

¹⁷² Torun, s. 64

Yanın gören hicâbe oldu. Karnın gören âbid oldu. Ayakların gören sayyâd oldu. Ayakları altın gören yürimeci oldu. Gölgesin gören tanbur çalıcı oldu."¹⁷³

"(Allah Te'âlanın Hz. Mûsâ ile muhaveresinden)(...) altı yüz bin yıldan sonra Habîbüm Muhammed'ün nûrını yaratdum. Bir avuç nûr Muhammed üzerine saçdum. On yedi bin yıl benim karşımda bana ibadet eyledi, namaz kıldı. Dahı bana secde kıldı. Andan sonra karşımda turdu. On yedi bin yıl ibadet eyledi. Andan ol nûra hil'at giydürdüm. Ol nûr beş kere secde eyledi. Ol beş secdeden ötri on bin yıl ibadet kıldıktan sonra beş vakt namazı vacib kıldum. Muhammed'ün nûrı kendü nûrumdandır. Uçmağı da andan yaratdum. Andan sonra atanız Adem'i on bin yıldan sonra yaratdum.

Hak Celle ve alâ Hazreti Rasûl'ün vechesi terinden Arş-ı Azâm'ı ve Kürs'i ve Levh ve Kalem ve toksan bin perdeyi ve burucları ve dahı gökleri ve içinde her ne kim var ise an yaratdı. Ve mübarek başı terinden ferîştehleri yaratdı.

Mubarek arka terinden Beyt'ül-Ma'mûr'ı ve Mekke-i Mükerreme ve Beyt'ül-Mukaddes'i ve dünya yüzinde mescidlerin yerlerini yaratdı."¹⁷⁴

"Alem-i Melekût halk oldu. Gördiler bir nûr kendülerinden ayrılmış, tertib olmuş makbûl-i musebbah. Melâikeler anı göricek ayıtdılar: Yâ Rabbî, bize bildür bu ne nûrdur? Hitab-ı Hazret irişdi kim: Yâ melâiketi bu Habîbüm Muhammed Mustafa nurudur. Yeri, gögi, Arşı, Kürs'i, Levh'i, Kalem'i, Cennet'i, Cehennem'i, sizi anun

¹⁷³ Torun, s. 379

¹⁷⁴ Torun, s. 302

içün yaratdum. Şu melâikeler bu hitabı işitdiler, Ta'zim için ayıtdılar: Esselâtü vesselam aleyke ya Rasûlallah."¹⁷⁵

B. Ruhların Yaratılması

Fütüvvetnâmelerde ruhların yaratılması şu ifadelerle anlatılmıştır:

"Hak ta'âla azze ve şanehu cümleden evvel rûh-ı Rasûlullah'ı halk eyledi. Andan sonra bir kârûre halk eyledi. Adını misbâh-ı izzet kodı. Rûh-ı Rasûlullah'ı ol misbâhta kodı. Allah ta'âlanun cümle ismini ol serâçe içinde zikr eyledi. Kakhâr ismine geldikde fikr itdi ki bu isim bunı iktiza ider ki çok şeyler helak ide diyüp derledi. Ol der, katre katre olup taşra çıkdı. Her katreden Hak Ta'âla bir peygamber ruhu halk eyledi. Ve her rûha bir kandil halk eyledi. Misbah-ı izzet'ün etrafına ol kandilleri durdurdı. Rûh-ı Rasûl ne isim okursa anlarda anı okurdu.

Hatta, Adl ismine geldi. Yine fikr itdi. Bu isim Hak Ta'âlanun lütf-u keremin iktiza ider. Yine derledi, şişeden taşra yine katreler çıkdı. Ol katerâtdan ümmet-i Muhammed rûhların halk eyledi. Her bir rûh için bir kandil halk idüp etrafa anları da durgurdu. Rûh-ı Rasûllah bile zikr itdiler. (...) Alem-i Ervâh'da mü'minlerün ruhları, rûh-ı Rasûl ile halvet itdiler."¹⁷⁶

C. Hz. Muhammed'in (sav) Nübüvveti

Fütüvvetnâmelerde Hz. Muhammed'in nübüvvetine dair şu ifadeler yer almaktadır::

¹⁷⁵ Torun, s. 303

¹⁷⁶ Torun, s. 380

“Hazret-i Rasûlullah'ın (sav) evvel hali halvet idi. Hıra tağında Rabbisiyile muamele idüp havet iderdi. Hatta Arab: -İnne Muhammed e'şûka Rabbehu, dirler.

Rasûlullah kırk yaşına irdüğü vaktin Risâlet haberi irdi. Nübüvvet geldi, Hak Te'ala azzeve celleden, Cebrail geldi, Rasûl Hazretine izzet ve ikram birle ayıttı: Ya Nabibullah, Mevlâ Azze ve celle sana selam kıldı. Ve 'Tâc' ve 'Burak' ve 'Alem' ve 'Sancak' ve 'Zülfekâr' gönderdi. Şimden girü gazâ kılsunlar diyü emr olındı. Resul Hazreti (as) şâd olup Hak Teâlâ Hazretine şükürler eyledi "¹⁷⁷

D. Cebrail'in Hz. Muhammed'i Tıraş Etmesi

Fütüvvetnâmelerde Cebrail'in (as) Hz. Muhammed'i tıraş etmesi şu ifadelerle geçmektedir:

"Cebrail (as) Hz. Peygamber'in yanına gidince başında bir nur halesi göründü. Bütün görenlerin o nurun parlaklığından gözleri kamaştı. Resûl Hazretleri'nden cennetin en yüksek makamına kadar ışık şulesi ulaştı. Melekler salavât okuyarak zikir ediyorlardı. Cennetten getirilen hediyeleri dağıttılar. Bütün melekler Resûlullah'ın yüzünün güzelliğinden hayretler içinde kaldılar."¹⁷⁸

"Cebrail (as) Hz. Resul'ü tıraş ederken Emir'ül-Mü'minîn Ali, Abdullah bin Mesud, Selman Fârisî hazırды. Ve tıraştan bir elif kadar kalmış, Resûl'ün saçlarından hiçbir kıl yere düşmemişti. Orada hazır bulunan kişiler buna hayret edip Hz. Peygamber'e: "Ya Rasûlullah sizin saçınız yere düşmedi. Nereye gitti?" diye sordular. Hz. Rasûl, Cebrail'e (as) "Ey kardeşim! Benim saçım nereye gitti? Hiçbiri görünmedi." diye

¹⁷⁷ Torun, s. 305

¹⁷⁸ Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İ. M.*, s. 52

sordu. Cebrail (as) buyurdu ki: "Ya Rasûlullah sizin mübarek saçınız on iki bin üç yüz otuz iki kıl idi. Otuz iki kılın senin evladın için koydular. Kalanını melekler teberrüken tabaklara koyup götürdüler, göğe iletiler ki Allah Teâlâ ve Tebareke yarlığaya ve rahmet eyleye. Cebrail (as) bu sırrı Hz. Risalet katında açıklayınca ashab bu durumu övdüler ve dediler ki: "İnandık ey Allah'ın Rasûlü" Cebrail (as) Muhammed Mustafa'nın tıraşını bitirince getirdiği nurdan tacı Hz. Muhammed'in başına koydu ve İbrahim Peygamber'in gömleğini Hz. Risalet'e giydirdi. Hak Te'âlânın emriyle Tuba ağacı dört yaprağını Muhammed Mustafa'nın üstüne bıraktı. Yapraklar Allah Tebareke ve Te'âlâ'nın kudreti ile hırkaya dönüşüp Resûl'ün çiğni üstünde karar eylediler."¹⁷⁹

"Hz. Cebrail tıraş işini bitirdikten sonra on iki bin üç yüz adet saçı melekler ve huriler göğe iletiler. Melekler yüce köşke ulaşınca bütün melekût ehli karşılayıp geldiler. Rasûl'e ve evladına salavat verdiler ve Cebrail'i ziyaret kıldılar. Allah Te'âla fermanıya Hz. Risalet'in saçını anberden tılsımlar ve muskalar içinde muhafazaya aldılar. Cebrail (as) meleklerin yanına geldiğinde onlar muskalar içindeki saçları öpüyor, yüzlerine sürüyorlardı. Arş-ı Kürs ehlinin hepsi de teberrük için Peygamber'in saçlarını muska gibi yanlarında taşıma gayretindeydi. Cebrail (as) daha sonra saçları cennette Sidret'ül-Münteha denilen yüce bir makama koydu. "¹⁸⁰

¹⁷⁹Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İ. M.*, s. 54

¹⁸⁰Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İ. M.*, s. 55

VI. FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ. MUHAMMED'İN HAYATI HAKKINDA VERİLEN BİLGİLER

Sarıkaya bazı fütüvvetnâmelerin şecere bahislerine başlarken Hz. Peygamber'in sîretine dair mufassal bilgi verdiklerini, bunların bilhassa T.a.V.da, Burgâzi ve onları me haz edinen fütüvvetnâmelerde görüldüğünü söyler. Bu fütüvvetnâmelerden şu bilgilere ulaşılmaktadır:

Hz. Muhammed'in (sav) üç zırhı vardı; biri Câlut'la savaşta Davut'un (as) giydiği zırhtı. Üç kılıcı vardı, birisi Zülfikârı. Fütüvvet verdiği gün onu Ali'ye (ra) bağışlamıştı. Bir kamçısı, bir âsası, okluğu, miğferi, altı atı, bir katır ve bir eşeği ve üç devesi vardı. Çeşitli hırka, cübbe, ferrace, gömlek, iç çamaşırları ve başlıkları vardı. Günlük temizliğinde kullandığı tarakları, bıçakları, aynası ve sürmedâni vardı. Bir de gümüş yüzüğü vardı ki üzerinde Muhammed Rasûlullah yazılıydı. Bu yüzük Ebubekir'e (ra), ondan Ömer'e (ra), ondan Osman'a (ra) kaldı. Osman bu yüzüğü Aris kuyusuna düşürdü. Osman kuyunun suyunu boşalttırıp yüzüğü aratmasına rağmen bulunamadı.¹⁸¹

Hz. Peygamber (sav) yirmi beş kere savaşa gitti. İlki hicretten bir yıl, iki ay, on gün sonra üç yüz on üç kişiyle yapılan Bedir Gazası, sonuncusu hicretten dokuz yıl, on bir ay, on gün sonra yetmiş bin atıyla yapılan Tebuk Gazvesi

¹⁸¹ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.90-91

idi. Sonra Veda Haccı'nı yaptı ve dönüşünde rahatsızlanıp Zâtü'l-Cenb hastalığından vefat etti.¹⁸²

VII. FÜTÜVVETNÂMELERDE HZ.MUHAMMED'İN SOYU VE AİLESİ HAKKINDA VERİLEN BİLGİLER

Hz. Muhammed'in (sav) İbrahim Peygamber yirmi üçüncü, Adem (as) ise elli birinci atasıdır. Ammileri dokuzdur: Abbas, Haris, Zübeyr, Mukavim (Nevfel), Ca'fer-i Tayyar, Ebu Leheb , Hamza, Acîl,(Ukayl)'dur. Halası altıdır:Aymana (Amine), Beyza, Vabıra(Meze), Atka, Safiyye, Arvâ'dır.

Sekiz çocuğu: Kasım, Abdullah, Tayyip, İbrahim, Fatıma, Zeynep, Rukiye, Ümmügülsüm sayılır. On iki zevcesi de şöyle sıralanır: Hatice b. Huveylid, Sevda b. Zum'a, Hafsa b. Ömer, Zeyneb b. Huzeyme, Ümmü Selma b. Umeyyeti'l-Mahzûmi, Zeyneb b. Cahş, Huveyda b. Haris, Safiyye b. Hayy-ı Ahtab, Aişe b. Ebibekr, Meymune b. Hâris, Mâriyye b. Huzeyme, Umre b. Zeyd.¹⁸³

VIII. FÜTÜVVETNÂMELERDE EHL-İ BEYT

Lügatte birisini sevmek, saymak ve birisinden uzaklaşmak, kabul etmemek manasına gelen tevellâ ve teberrâ ıstılahta Hz. Muhammed (s.a.v) ve onun Hz.

¹⁸² Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s. 91

¹⁸³ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.90

Fatıma-Hz. Ali'den yürüyen soyu ile onları sevenleri sevmek; onları sevmeyenlerle, sevmeyenlerin yanında yer alanları sevmemektir.¹⁸⁴

Hz. Ali'nin şahsında başlayan Ehl-i Beyt sevgisinin açık bir ifadesi olan tevellâ ve teberrâ inancı Seyyid Hüseyin (15.yy.) ve ondan mülhem fütüvvetnâmelerde yer almıştır.Seyyid Hüseyin tevellâ ve teberrâ inancını sual-cevap faslında şöyle açıklar:

“Tevellâ ve teberrâ her kişinin sülûkuna nisbetle değişir. Evvelâ kavî ehlinin tevellâsı emr-i ma'ruf, teberrâsı nehy-i münkerdir. İkinci fiil ehlinin tevellâsı yek-cihetliktir. Yani Âl-i Muhammed Ali eteğine yapışmış, hâlis, muhlis olanla birliğe yetişmiştir. Teberrâsı Muhammed Ali vasiyyetin benimseyip onlara düşmanlık edenlere, düşman olmaktır. Hâl ehlinin tevellâsı rızâ-yı Hakk'a ve vuslat-ı Hakk'adır, teberrâsı mâ-sivallah'dandır, hatta kendi nefsinden de uzaklaşmaktır.”¹⁸⁵

Hz. Muhammed (sav) buyurur:

“Sizün aranızda iki nesne kodum, eğer onlara temessük idesiz, yolunuz azdurmayasız. Biri Kitabullah ve biri benim Ehl-i Beyt'ümdür. Ve bunlar doğru yolda ip gerilmiş gibidir. Ve bunlara yapışan doğru yoldan çıkmaz.”¹⁸⁶

Sarıkaya, Hz. Muhammed için Ehl-i Beyt'in önemine bunun yanında hem fütüvvet ehli hem de Türkler için Ehl-i Beyt'in önemine şöyle işaret etmiştir:

¹⁸⁴ Ethem Ruhi Fırlalı, *İmamîyye Şîası*, İstanbul 1984, s.235

¹⁸⁵ Mehmet Saffet Sarıkaya, *Bektâşi ve Alevi Kültürünün Yazılı Kaynaklarından Fütüvvetnâmeler*, www.msaffets.com, Pdf, s.7

¹⁸⁶ Torun, s. 357

"Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'e gösterilen sevgi sadece sufi gelenek bağlamında değil, İslâm'ı kabullerinden itibaren Türklerin arasında daima yer almıştır. İlk fütüvvetnamelerde Hz. Ali'nin fetalığına/yiğitliğine dair ayetlerin nazil olduğu Hz. Peygamber'in onun fetalığına dair sözler sarf ettiği nakledilir. Özellikle onun kahramanlık ve şecaatini gösteren ve 'Ali'den başka fetâ, Zülfikârdan başka kılıç yoktur'sözü bunlar arasında önemli bir yer tutar."¹⁸⁷

Fütüvvetnâmelerde Allah'a hamddan sonra Hz. Peygamber'e, Ehl-i Beyt'ine ve bütün sahabeye salat ve selam edilmekte, sahabe hakkında kem söze rastlanmamaktadır.¹⁸⁸

Ancak fütüvvetnâmelerde en çok atıf fütüvvetin kutbu kabul edilmesi nedeniyle Hz. Ali'ye yapılmaktadır. Bu atıflar hilafete ilişkin olmayıp onun fütüvvet ehlinin önderi olması sebebiyle fütüvvet ahlakına ilişkindir. Hz. Ali, fütüvvetnâmelerde Hz. Peygamber'in refiki olması, fütüvveti, ahlakı, cesareti, yiğitliği, nefsiyle mücadelesi, takvası, zühdü, ahde vefası, hayası, iffeti, cömertliği, adaleti, teslimiyeti gibi hususlarda fütüvvet ehline örnekliği ile anılmıştır. Ayrıca onun, fütüvvet ehlinin sıfatlarına ilişkin sözleri ve fütüvvet esaslarından şed bağlama, hulle ve şalvar giyme ve tuzlu su içilmesi gibi merasimlerdeki rolü fütüvvetnâmelerde çokça temas edilen hususlardır.

Fütüvvetin Hz. Peygamber'den Ali'ye intikal ettiği kabul edilir.¹⁸⁹ Bu yüzden fütüvvetnâmelerde Hz. Ali'ye ilişkin söz ve menkıbelere çokça yer verilmiştir.

¹⁸⁷Sarıkaya, *Bektâşi ve Alevi Kültürü*, Pdf, s.5

¹⁸⁸ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.61

¹⁸⁹Sarıkaya, *Bektâşi ve Alevi Kültürü*, Pdf, s.6

Ancak bunlardan amaç, fütüvvet silsilesini Hz. Ali tarikiyle Hz. Muhammed'e ulaştırmaktır.¹⁹⁰

Cafer-i Sadık'ın fütüvvetnâmesine göre taşı ve usturayı elini alıp kapıya geçip okunacak dualardan birinin anlamı şöyledir: Hamd ancak yüzü bâki kalacak olan ancak mülkü devam edecek olanadır. Hüküm sahibi O'dur ve dönüş O'nadır. Ey Abdullah dünya yurdundan ahiret yurduna giderken sana söyleyeceğim ahidleri hatırla! Sizin Tanrınızın Bir, hiçbir şeye muhtaç olmayan, Tek, Eşsiz, Diri, hiç kimseye ihtiyacı olmayan, Sürekli, Sonsuz, bir arkadaş ve evlat edinmeyen, mülkünde ortağı olmayan, hiçbir şekilde ortağı olmayan Bir Allah'tan başka Tanrı olmadığına şahitlik et. Muhammed'in O'nun kulu, elçisi, peygamberi, şefaatçisi, habibi olduğuna şahitlik et. Allah'a inanmayan ve O'nu inkar edenler hoşlanmasalar da Allah onu hidayet edici olarak hak din açıklamak üzere gönderdi. Mü'minlerin büyüğü Ali bin Ebî Tâlib'in Allah'ın aslanı, masum imam, her şeyden önce Allah'ın ve Rasûl'ünün vârisi olduğuna şahitlik et. Ali'den sonra evlatları (...) varislerdir...¹⁹¹

Cafer-i Sadık "Şeriat Muhammed'indir ve tarikat Ali'nindir. Şunu iyi bilin ki rehber Muhammed ve Ali'dir. Hızır onların müjdecisidir." diyerek Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'den sonra gelen rehberliğine işaret eder.¹⁹²

Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye bakışını göstermesi açısından şu örnek de fütüvvetnâmelerde yer almaktadır: Bir gün bir dilenci gelmiş, bir şey istemiş. İslam'ın Yüce Peygamberi -*Buna bir şey verin*, buyurmuşlardı. Hz. Ali kalkıp gitmiş, bir dinar beş dirhem ve bir kap yemek getirmişti. Peygamber sorunca (O istediği zaman

¹⁹⁰ Sarıkaya, *İnanç Motifleri*, s.66

¹⁹¹ Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İ. M.*, s. 82-83

¹⁹² Sarıkaya, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İ. M.*, s. 74

içimden bir parça yemek vermeyi geçirdim. Derken hatırıma beş dirhem vermek geldi. Giderken bir dinarım var, onu da vereyim dedim. Hatırıma geleni ve içimden geçeni vermezlik edemezdim) demişti. Bunun üzerine Peygamber -(*La feta illa ali'y*)*Ali'den başka er yok*, buyurdu.¹⁹³

Yine birçok fütüvvetnâmede Hz. Muhammed'e (sav) nisbet edilen şu ifade geçmektedir: "Ene'l-fetâ ahu'l-feta ebû'l-feta". Yani "Ben yiğitim ve yiğit kardeşiyim ve yiğit atasıyım."¹⁹⁴

Cemal Anadol, fütüvvet kurumu ve Hz. Ali'nin ilişkisiyle ilgili şu tespitten bahseder:

"Fütüvvet araştırmacıları ve âlimleri fütüvveti bir ağaca benzetmişlerdir. Bunlara göre fütüvvetin aslı Tanrı sıfatıdır. Budakları enbiya sıfatı, sıdk-u safadır. Yaprakları evliya, yemişleri de müminler sıfatıdır. Kökü tevhid ve ihlâs yani birlik ve samimiliktir. Suyu Rahmet-i Hüda'dır, meyvesi marifetullahtır. Bu sıfatların tamamı ile Hz.Ali'de toplandığı kabul edilmiştir."¹⁹⁵

Hz. Muhammed (sav) son haccını yapıp Mekke ile Medine arasında Gadiru Hum denilen yere geldiklerinde ağaç dibinde Cebrail talimiyle minber düzdüler. Hz. Ali ile bu minberin üzerine çıkıp Ali'yi vasiyy tayin etti. Bütün sahabe bey'at ettiler. Seccâde dibinde iki rekât namaz kıldılar. Hutbe okuyup Hz. Ali'ye kendi durre'a(kuşak)sını kuşattı. Bütün sahabeyi ikişer ikişer kardeşleştirdi. Ali'ye icazet verip helva yapmasını söyledi. Hz. Ali beksemât, hurma ve yağdan helva yaptı,

¹⁹³ Anadol, s.3'ten naklen Süleymaniye Kütüphanesi, Yenicamii Hatice Turhan Sultan Kitapları nr. 43, v. 613 a

¹⁹⁴ Torun, s. 367

¹⁹⁵ Anadol, s. 5,6.

bütün ashaba dağıttı. Kalanını Medine'de bulunan Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'e kısmet ayırdı.¹⁹⁶

Hz. Muhammed için Hz. Ali'nin önemini göstermesi açısından şu örnek de kayda değerdir:

"Hz. Peygamber, Miraç gecesi göğe çıkınca cennete girdi. Orada nurdan bir sandık gördü. Nurdan bir kilitle kilitlemişti. Hz. Peygamber'in bu sandığı sorması üzerine Cebrail: -Ya Muhammed! Ben de senin gibi bir kulum ve memurum, sandığın içinde ne var bilmiyorum, dedi. Yüce Allah Cebrail'e, -Sevgilim için aç sandığı, içindekini de kendisine ver, diye vahyetti. Cebrail sandığı açtı, içinde nurdan bir hulle vardı. Cebrail -Ya Muhammed! bu fütüvvet hırkasıdır, Yüce Allah senin için ve ümmetinden takva sahipleri için halketti, dedi, sonra hulleyi Peygamber'e giydirdi. Hz. Peygamber daha sonra bu hulleyi Huneyn Savaşı günü Hz. Ali'ye verdi. O da bu hulleyi Selman-ı Farisi ve Safvan b. Umeyye'ye verdi. Bu hulle sırasıyla Abbasi halifesi en-Nasır'a kadar elden ele geldi."¹⁹⁷

IX. FÜTÜVVET-AHİLİK GELENEĞİNDEKİ HZ. MUHAMMED TASAVVURUNUN ŞİİLİK VE ALEVİLİKLE İLİŞKİSİ

Ahilerin Alevî ya da Şîî olup olmadığı meselesi öteden beri tartışma konusu olmuştur. Onların Alevîlikle ilişkisi her şeyden önce şüphesiz bağlı oldukları fütüvvetöğretisinden kaynaklanmaktadır. Konuya eğilen araştırmacılar XIII. ve XIV.

¹⁹⁶ Torun, s. 64

¹⁹⁷ Gölpinarlı, 2011, s. 230

yüzyıl ahilerinin ve bu dönemde fütüvvet anlayışının Şîfliği konusunda ikiye bölünmüş durumdadır. Claude Cahen ve Franz Taeschner, gerek fütüvvetin gerekse ahilerin Şîflikle ilgilerinin Hz. Ali'yi yollarının piri olarak tanımaktan ileriye geçmediğini ileri sürerken, özellikle Abdülbaki Gölpınarlı baştan beri bunların Şîf mezhep ve meşrepten olduklarını savunmaktadır. Irène Mélikoff da yer yer ahiler arasında Şîfliği çağrıştıran bazı inanç ve pratiklere dikkat çekmekle beraber onların Şîfliği hususunda daha temkinlidir.¹⁹⁸

Claude Cahen'e göre XIII. ve XIV. yüzyıllarda Anadolu'da Şîî-Alevî unsurların görece en fazla görüldüğü zümre ahilerdi. Ancak o kimi Şîî fikirlere rastlansa da bunların Şîî kabul edilemeyeceğini, aynı şekilde Nasır'ın organize ettiği fütüvvetin de pir olarak Hz. Ali'ye bağlanmakla beraber Şîî sayılamayacağını iddia etmektedir. Öte yandan, Anadolu'daki Türkmen zümrelerinde Orta Asya'dan gelme şaman kültürünün hâkim olduğunu, bunların da Şîî sayılmasının mümkün olmadığını savunmaktadır. O, bu bağlamda Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde nesepten başka Şîî unsur bulunmadığına dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, İbni Battuta'ya dayanarak Batı Anadolu Türkmen beyliklerinin Şîî olamayacaklarını iddia etmektedir.¹⁹⁹ Frederik Gize de "Zan ederim ki en doğru keyfiyet, Küçük Asya'daki zümrelerin, esas itibarıyla Sünnî'î mezhep olmalarıdır. Fakat bunlar meyanında bazı Şîî unsurlar da mevcut idi." diyerek Cahen'in görüşlerini desteklemektedir.²⁰⁰

¹⁹⁸Rıza Yıldırım, Anadolu'da İslâmiyet: Gaziler Çağında (XII.-XIV. Asırlar) Türkmen İslâm Yorumunun Sünnî-Alevî Niteliği Üzerine Bazı Değerlendirmeler, Osmanlı Araştırmaları, XLIII (2014), 93-124, s.104, Pdf (Er. T.05/06/2015)

¹⁹⁹ Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Şîîlik Problemi, Çev. Sabri Hizmetli, dergiler.ankara.edu.tr, s.313-315, Pdf (Er. T. 05/09/2015)

²⁰⁰ Frederik Gize, "Osmanlı İmparatorluğunun Teşkili Meselesi", Türkiyat Mecmûası, 1(1925), İstanbul, 158-159.

Cahen, Ahiliği daha sonraki dönemde Şîilik açısından etkileyen önemli gelişmenin XV. asırda Anadolu'nun geniş bölgelerinde oldukça şuurlu bir şekilde başlayan Safevî-Şîî propagandası olduğunu ifade etmektedir.

Ankara'nın güçlü ahisi Ahi Şerafettin'in şeceresini inceleyen Mélikoff, onların bir yandan Hz. Ali'ye ve (Oniki İmam dâhil olmak üzere) Ehl-i Beyt'e karşı güçlü bir sevgi ve bağlılık duyarken diğer yandan kendilerini Şîî (İmamiye Şîîsi) olarak görmeyip Sünnîdettiklerini ifade eder.²⁰¹

Fütüvvetnâmelerin bir takım Şîî unsurları ihtiva etmekle beraber itikâdî açıdan Sünnî düşünce yapısına dayanan eserler olduğunu söyleyen Hilmi Karaağaç, Şîâ'yı diğer itikâdî mezheplerden ayıran belirgin düşüncelere fütüvvetnâmelerde rastlanmadığını ifade eder. Ona göre itikâdî meselelerde Mu'tezile-Ehl-i Sünnet ihtilafı ve Mu'tezile-Şia ittifakı düşünüldüğünde fütüvvetnâmeleri Sünnî eserler olarak kabul etmek kaçınılmazdır. Sonuçta fütüvvetnâmeler, Kalam ilminde olduğu gibi klasik itikâdî ve teolojik tartışmaları içermeyen, uygulamaya yönelik eserlerdir. Bu eserlerde inanç esasları sadece pratik uygulamaların dayanağı olarak mevcuttur. Bu dayanak ise Sünnî düşünce yapısıdır.²⁰²

Gölpınarlı ise fütüvveti Şîîliğe dayandıran bir bakış açısına sahiptir. Ona göre, fütüvvet ehli Şîî yahut müteşeyyi' bir taifedir. Delilleri ise özetle şunlardır: Hilâfeti döneminde bütün fütüvvet ehli tarafından muktedâ tanınan Halife Nâsır'ın Şîîliğin İmâmiyye mezhebine mensup olması, fütüvvet ehlinin yollarını "Hz. Ali yolu" sayması ve fütüvvet ehlinin Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisini

²⁰¹ Irène Mélikoff, "Bir XIII. Yüzyıl Ahi Belgesi", *Destandan Masala Türkoloji Yolculuklarını* (İstanbul: Demos Yayınları, 2008): 169-184.

²⁰² Hilmi Karaağaç, *İlk Dönem Fütüvvetnâmelerine Göre Ahiliğin İtikâdî Temelleri*, İğdır Ü. İF Dergisi, S.2, Ekim 2013, s.68

en büyük fazilet ve vecibe kabul etmesi ve bir kısım fütüvvetnâmelerin muhtevasında yer alan Şîî veya müteşeyyi' tezâhürlerdir.²⁰³ Ona göre, XVII. yüzyıldan itibaren Osmanoğulları ülkesinde fütüvvet, medresenin tesiriyle “Şîî-Bâtınî” karakterini kaybetmiş, inanişta yine o izleri taşımakla beraber sırf esnaf teşkilatı haline gelmiştir.²⁰⁴

Sarıkaya'nın bu konudaki görüşleri ise şöyledir:

“XIII. asır Anadolu'sunda halkın büyük çoğunluğunu kucaklayan Ahilik, kendisinden sonra oluşumunu tamamlayan Alevî ve Bektâşîlikle aynı kültür çevresine mensuptur. Bu itibarla da gerek kurumsal ilişkiler itibarıyla, gerek inanç motifleri bakımından, gerekse merasim erkân ve adabı açısından daha sonra Alevîliği teşkil edecek zümreleri kesin olarak etkilemiştir. Ahilerin teşkilât mensuplarını korumak üzere uyguladıkları merasimler daha sonra Alevî ve Bektâşîlerce neredeyse aynı denilecek şekilde benimsenmiş ve takip edilmiştir. Bu durum yol atası ve yol kardeşi edinme, ikrar verme törenlerinde açıkça tezahür eder. Bu bağlamda merasimler esnasında kullanılan şedd, hırka, tac, vb. kıyafetler ve diğer şeyler iki zümrenin müşterek sembol ve yorumlarla benimsedikleri motiflerdir. Bunların yanında Ahi teşkilâtının iç düzeniyle ilgili (yola dair) soru ve cevaplar, tâlibe verilen nasihatlar, çeşitli vesilelerle okunan duâlar, tercümanlar ve gülbenkler çoğu kere sözleri bile değişmeden Alevîler ve Bektaşîler tarafından aynen dile getirilmişlerdir. Hz. Peygamber'in miracıyla ilgili sonraları Alevî ve Bektâşî çevrelerinde geliştirilen Kırklar ile ilgili söylemin ilk örnekleride Ahilikte

²⁰³ Geniş bilgi için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, “İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”, İst. Üniv. İktisat Fak. Mec. c. XI. No. 1-4., İstanbul 1952, s.57-62.

²⁰⁴ Gölpınarlı, “İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”, s.94.

görülmektedir. Her iki zümre de Hz. Muhammed, Hz. Ali ve diğer peygamber ve sahabeye ilgili ortak söylemlere sahiptir.”²⁰⁵

Bütün bu bakış açılarıyla birlikte hem Ahilikte hem Alevîlik ve Şîîlikte nübüvvet anlayışı genel itibariyle ortaktır. Peygamberlerin gerekliliği, gûnahtan uzak olması, nübüvvetin ispatı olan mucizenin varlığı, Hz. Muhammed'in (sav) üstün vasıfları bu ortaklığı teşkil etmektedir. Bunun yanında Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyti'ne verilen önem, Hz. Ali'nin manevî velâyetine vurgu yapan motifler ve buna bağılı olarak on iki imam, on dört masum, tevellî-teberrî gibi unsurlar Ahiliğin Alevîlik ve Şîîlikle ortak paydalarıdır.

²⁰⁵ Sarıkaya, Alevî ve Bektâşiliğin Ahilik İle İlişkisi -Fütüvvetnamelere Göre- , S.19-20, Pdf (Er. T.05/06/2015)

SONUÇ

İslam öncesi dönemden kaynağını alıp bir yiğitlik hareketi olarak ortaya çıkan Fütüvvet hareketinin zamanla kurumsallaşıp Türklere has bir yorumunu oluşturan Ahilikte nübüvvet kurumu çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu o boyuttadır ki ahinin icazet aldığı ahiler silsilesi bir peygambere dayandırılmıyorsa bu kabul edilebilir bir durum değildir.

Ahilik bir yiğitlik ve ahlak hareketi olduğu gibi aynı zamanda bir meslek teşkilatıdır. Bu mesleklerin kökü bir peygamber mesleğine dayanır. Yani her peygamberin bir mesleği vardır ve ahinin de bir mesleği olmak zorundadır. Peygamberlerin örnekliğinden yararlanarak ortaya konan bu kurumsal yapı, bu sayede toplumu hem ahlaklı hem çalışkan hem üretken bir forma büründürmüş, dolayısıyla maddî ve manevî bir ilerleme imkânı sağlamıştır.

Ahilikte Hz. Muhammed'in çok özel bir yeri vardır.Fütüvvetnâme yazarları eserlerinin başında mutlaka önce Allah'ı daha sonra da Hz. Muhammed'i(sav) güzel ifadelerle anarak başlarlar.Allah'ın birliğinden sonra Hz. Muhammed'in elçiliği ve örnekliği ifade edilir. Yine fütüvvetnâmelerin birçok bölümünde Hz. Muhammed'e,onun kanını taşıyan mübarek ailesine hatta ona arkadaşlık yapan onu görme şerefine mazhar olan arkadaşlarına selam verilerek hayır dua edilir.

Fütüvvetnâmelerde Hz. Muhammed (sav) tanıtılırken en güzel ifadeler, en güzel sıfatlar onun için kullanılır. Hatta onun güzelliği ve üstünlüğü o kadar büyüktür ki diğer peygamberlerle kıyaslama yapıldığında başköşeye o oturur.

Hz. Muhammed'in (sav) sünneti de ahiler için bilinmesi ve kesinlikle uygulanması gereken bir şeydir. Onun sünneti o kadar bağlayıcı ve etkilidir ki çok sayıda sahih hadis Hz. Muhammed'in (sav) sünnetini haber vermektedir. Hattabağlayıcı olması sebebiyle-sırf topluma olumlu yönde faydası olması için- mevzûhadisler bile fütüvvetnâmelerde yerini almıştır.

Fütüvvetnâmelere göre fütüvvet erkânı da çoğunlukla Hz. Muhammed'in (sav) yaptığı ve yaşadığı şeylerden kaynağını almıştır. Bütün bunlardan yola çıkarak Ahilikte Hz. Muhammed'in (sav) ne denli önemli ve yüksek makamda oturduğunu, ahiler için en büyük model olduğunu söyleyebiliriz.

ÖZET

Ahilik XIII. yy'da Abbasi halifesi en-Nasır Li-dinillah tarafından kurulan Fütüvvet Teşkilatının Türklere has özelliklerle bezenip bir esnaf ve sanatkârlar teşkilatı haline dönüşmüş ve yepyeni bir forma bürünmüş şeklidir.

Ahilik Kurumu toplumun ahlâkî, ticarî ve hatta askerî alandaki ihtiyaçlarını gideren bir görev üstlenmiştir. Topluma yön verme, toplumu şekillendirme açısından bu kadar öneme sahip olan bir kurumun Nübüvvete bakışı ve Hz. Muhammed tasavvuru araştırılmaya değer bir konudur. Çünkü iman esaslarından olan ve toplumun ahlâkî yapısını ortaya koyan bu bakış topluma ayna tutmaktadır.

Ahilikte Nübüvvet çok önemli bir yer tutar. Öyle ki ahinin icazet aldığı ahiler silsilesi bir peygambere dayandırılmak zorundadır. Yine bir esnaf ve sanatkârlar topluluğu olan Ahiliğin bu özelliği her peygamberin bir mesleği olmasından ileri gelir.

Ahilikte Hz. Muhammed tasavvuru, Hz. Muhammed'in (sav) İslam Dinindeki önemine binaen dikkate şayandır. Ahiliğin de kaynağını oluşturan fütüvvetnâmeler Allah'ı andıktan sonra Hz. Muhammed'e (sav) salavat ile başlar. Onun sünneti ve hadisleri fütüvvetnâmelerde geniş yer tutar. Onun için en güzel sözler ve sıfatlar kullanılmış, her fırsatta onun örnekliği ifade edilmiştir. Fütüvvet yazarları çeşitli rivayetlerle onu peygamberler içerisinde başköşeye oturtmuşlardır. Yine ona verilen önemin etkisiyle onun Ehl-i Beyt'ine de fütüvvetnâmelerde geniş yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Fütüvvet, Fütüvvetnâme, Nübüvvet, Hz. Muhammed

ABSTRACT

Ahi-order is a new form of Futuvva Organisation which has turned into a craftman's organisation that founded by Abbasid Khalif An-Nasir Li-dinillah in the XIII. century with features peculiar to Turks.

Ahi-order Institution has undertaken a mission that fulfills the needs on moral, commercial and military issues. It is worthy to explore an institution's prospect on prophethood and Muhammad envision which has so much significance in terms of guiding and shaping the society. Because, this prospect which is one of faith Essentials and reveals the moral structure of society, mirrors the society.

In Ahi-order, prophethood takes an important place. However, the members of Ahi-order range which a member of Ahi-order takes ratification has to depend on a prophet. Nevertheless, this feature of ahi-order that is a craftsman and artisan organisation stems from every prophet's having a job.

Muhammad envision in Ahi-order, in regard to Muhammad's (sav) importance in Islam is remarkable. Futuvvetnames that forms the principle of Ahi-order after mentioning Allah, begins with salawat to Muhammad. His sunnahand hadith take an important place on futuvvetnames. For him, the best words are used, on all occasions his being a model is expressed. The writers of Futuvva with various narratives have placed him to seat of honor among prophets. Again, with the effect of great importance to him, it has been given wide coverage to his Ahlal-Bayt on futuvvetnames.

KeyWords: Ahi-order, Futuvva, Futuvvetname, Prophethood, Muhammad

KAYNAKLAR

- Ahilik Ansiklopedisi*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014
- Akpınar, Ali, *Peygamber Anlayışları*, www.aliakpınar.net, (Er. T. 05/05/2015)
- Anadol, Cemal, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik kültürü ve Fütüvvetnâmeler*, Ankara 2001.
- Arslanoğlu, İbrahim, *Yazarı Belli Olmayan Bir Fütüvvetnâme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Atay, Hüseyin, *Kur'an'da İman Esasları*, Atay Yayınevi, Ankara 1998.
- Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyat*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1979.
- Bayram, Mikail, *Ahi Evren-Tasavvufi Düşüncenin Esasları*, Tercüme, İnceleme ve Araştırma: Mikail Bayram, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2008
- Bayram, Mikail, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya 1991.
- Bayram, Sadi, *Ahilik ve Bir Ahi Şeceresi*, TTK Belleten, C: LVIII, S:222, Ağustos 1994.
- Bilmen, Ömer Nasuh , *Büyük İslam İlmihali*, Semerkand Yay., İstanbul 2002.
- Cahen, Claude, Osmanlılardan  nce Anadolu'da Şilik Problemi,  ev. Sabri Hizmetli, dergiler.ankara.edu.tr, s.313-315, Pdf (Er. T. 05/09/2015)
- Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, TTK Basımevi, Ankara 1989.

Çakmak, Muharrem, *Tasavvufî Temelleri ve Ahilik-Fütüvvet İlişkisi*, Hikmet Yurdu
Düşünce -Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Yıl: 7, C: 7, Sayı: 13, 2014/1

Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yay., Yenişafak Kültür Armağanı, İstanbul 2009.

Debbağoğlu, Ahmet, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Fütüvvet mad.,C. III,
Dergah Yayınları, İstanbul 1979.

Ebu Abdi'r-Rahman Muhammed İbn el-Hüseyin es-SÜLEMİ, *Tasavvufta Fütüvvet*,
çev. neşr. Süleyman Ateş, Ankara 1997.

Erşahin, Seyfettin, *Türk Tarih Literatüründe Hz. Muhammed*, Yayınlanmamış Eser,
Ankara 2014.

Fırlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikâdî İslam Mezhepleri*, İzmir İVY., İzmir 2004.

Fırlalı, Ethem Ruhi, *İmamiyye Şîası*, İstanbul 1984

Gîze, Frederik, “*Osmanlı İmparatorluğunun Teşkilî Meselesi*”, *Türkiyât Mecmûası*,
1(1925), İstanbul.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, İstanbul Ticaret
Odası, İstanbul 2011.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları*, İst.
Üniv. İktisat Fak. Mec. c. XI. No. 1-4., İstanbul 1952.

Günay, Ünver; Güngör, Harun, *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi*,
Rağbet Yayınları, İstanbul 2009.

İbn Battuta, *Büyük Dünya Seyahatnâmesi*, Yenişafak Kültür Armağanı, Tarihsiz.

İlmihal I -İman ve İbadetler-, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2009.

İslam Dininin Temel Kaynakları, Edit. Ahmet Nedim Serinsu, Anadolu Üniv. AÖF.,Eskişehir 1999.

İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi, C. III, Tercüman Gazetesi Kültür Yay.,İstanbul 1983.

İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*, Haz. Sabri Hizmetli, Umran Yay.,Ankara 1981.

Kahveci, İhsan, *Fütüvvetnâmelerinin Dinî Dayanakları*, 1. Ahilik Araştırma Sempozyumu, 12-13 Ekim 2004, Kırşehir.

Karaağaç, Hilmi, *İlk Dönem Fütüvvetnâmelerine Göre Ahiliğin İtikâdî Temelleri*, Iğdır Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı:2, Ekim 2013.

Kaya, Abdullah, *Anadolu'nun Türk ve İslam Yurdu Haline Gelişinde Ahilerin Rolü ve Önemi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C. 7 Sayı: 29

Köksal, Fatih, *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir 2008

Köksal, Mustafa, *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Ankara 2007.

Köksal, Mustafa Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yay., Ankara 2013.

Köprülü, Fuad, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, TDV Yayınları, Ankara 1993.

Mélikoff, Irène, “Bir XIII. Yüzyıl Ahi Belgesi”, *Destandan Masala Türkoloji Yolculuklarım*, İstanbul: Demos Yayınları, 2008.

Özerkmen, Necmettin, *Ahiliğin Tarihsel– Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları– Sosyolojik Yaklaşımlar*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 44, 2 (2004).

Sarıkaya, Mehmet Saffet, *Bektâşi ve Alevi Kültürünün Yazılı Kaynaklarından Fütüvvetnâmeler*, www.msaffets.com, Pdf.

Sarıkaya, Mehmet Saffet, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık İnceleme Metin*, Horasan Yayınları, İstanbul 2008.

Sarıkaya, Mehmet Saffet, *Fütüvvetnâme-i Cafer Sadık'a Dair Bir İnceleme*, www.msaffets.com, Pdf.

Sarıkaya, Mehmet Saffet, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dini İnanç Motifleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.

Soykut, Refik, *Orta Yol Ahilik*, Ankara, 1971.

Şapolyo, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatler Tarihi*, Türkiye Yayınları, İstanbul 1964.

Tarım, Cevat Hakkı, *Tarihte Kırşehir-Gülşehir ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul 1948.

Torun, Ali, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnâmeler Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. XIII., İstanbul 1996.

Yıldırım, Rıza, *Anadolu'da İslâmiyet: Gaziler Çağında (XII.-XIV. Asırlar) Türkmen İslâm Yorumunun Sünnî-Alevî Niteliği Üzerine Bazı Değerlendirmeler*, Osmanlı Araştırmaları, XLIII (2014), 93-124, Pdf